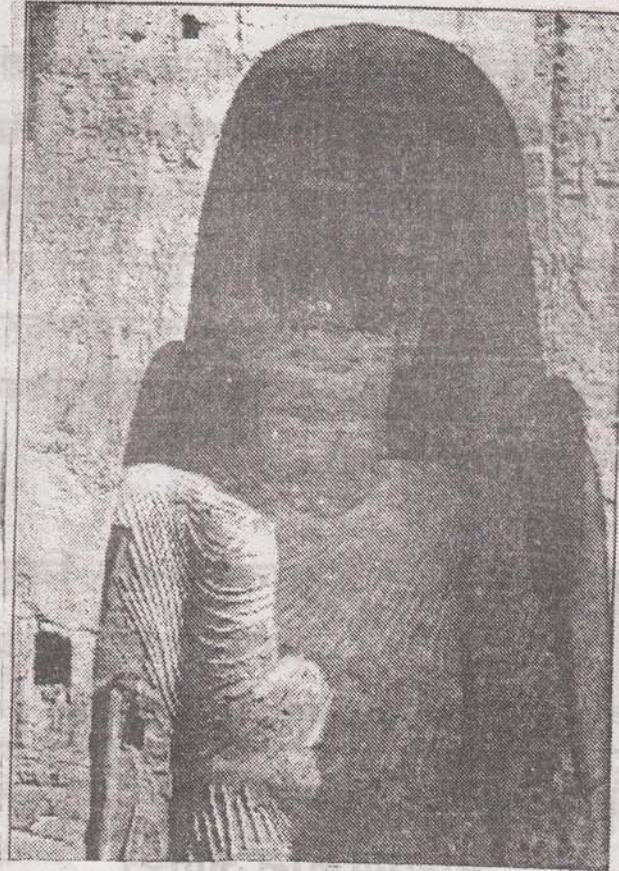

नमो तस्य भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्त ।

आष्ट्रपद्म भूषि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

अफगानिस्तानमा सर्वोच्च तालिवान शासकहरूले ध्वस्त पार्न
लागिएको विश्वको सबैभन्दा अगलो बुद्धमूर्ति (५३ मिटर)

वर्ष २८

अंक ११

ने. सं. ११२१ होलिपुनिह
वि. सं २०५७ फागुपूर्णिमा

बु. सं. २५४४

A. D. 2001 March.

अफगानिस्तानको तालिवानी शासकहरूले बामियान प्रान्तमा अवस्थित विश्वकै सबैभन्दा अग्लो प्राचीन बुद्धमूर्ति (२००० वर्ष पुरानो) भत्काउने निर्णयप्रति हामी सम्पूर्ण नेपालीहरूको तर्फबाट घोर भत्सर्ना गर्दछौं ।

विश्वभरले निन्दा गर्दा गर्दै पनि भत्काउने कार्य थालिसकेको कारणले हामी तमाम शान्ति र अहिंसाप्रेमीहरू दुखित छौं, क्षुब्ध छौं । यस कुकृत्यबाट कसैलाई पनि भलो नहुने र यसबाट विश्वभरका मानव जगत्लाई दुखित तुल्याउने भएकाले यस्ता जघन्य अपराधिक कार्य नगर्न तालिवान शासकहरूप्रति अपील गर्दछौं र त्यस्ता कार्य नगर्न दिनको लागि विश्वका सम्पूर्ण मानवमात्रलाई अनुरोध गर्दछौं ।

आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू
काठमाडौं ।

आनन्दकुटी विहार गुथि,
आनन्दकुटी दायक सभा

तालिवान सरकारद्वारा अफगानिस्तानको बामियान प्रान्तमा रहेको विशाल बुद्धमूर्ति भत्काइएकोमा

विशाल मौन जुलुस

२०५७/११/२४, काठमाडौं,

धर्मोदय सभाको आष्टावानमा आज अपरान्ह १२ बजे वसन्तपुरबाट विशाल मौन विरोध जुलुस प्रदर्शन गरिएको छ । अफगानिस्तानको बामियान प्रान्तमा रहेको विश्वकै सबैभन्दा ठूलो बुद्धमूर्ति तालिवान सरकारद्वारा भत्काइएको विरोधमा निस्किएको सो जुलुसले काठमाडौं नगर परिक्रमा गरी खुलामंचमा पुगेर विसर्जन हुने उक्त जुलुसमा सम्पूर्ण जनजाति एवं सर्वै संघसंस्थाहरूले ब्यानर, प्लेकार्डसहित भाग लिएको र पाखुरामा कालो पट्टि बाँधेको छ ।

आनन्दभूमि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

सम्पादन सल्लाहकार
भिक्षु कुमार काश्यप
सुवर्ण शाक्य

सम्पादक/ कम्प्यूटर सेटिङ
भिक्षु पञ्चामूर्ति

सहयोगी
श्रा. प्रज्ञारत्न

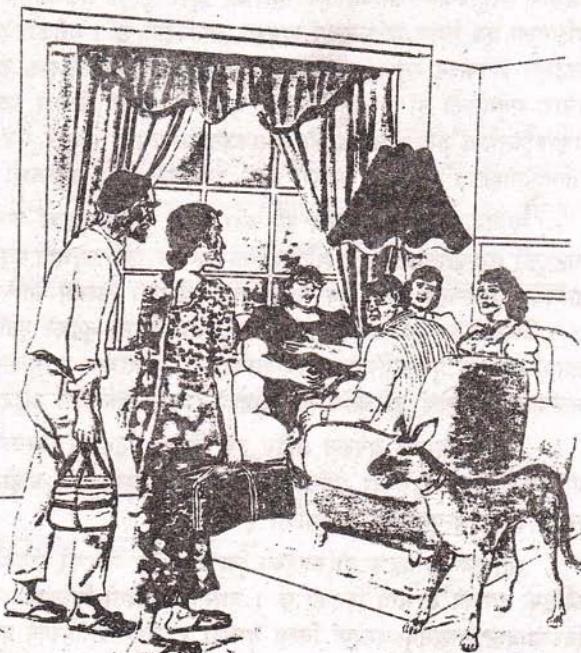
व्यवस्थापक
भिक्षु धर्ममूर्ति

व्यवस्थापन सहयोगी
श्रा. शासनरत्न

प्रकाशक
आनन्दकुटी विहार गुठी
स्वयम्भू
फोन. नं. २७१४२०

कार्यालय
आनन्दकुटी विहार
स्वयम्भू काठमाडौं
पोष्टबक्स नं. ३००७
फोन नं. २७१४२०

वर्ष २८ - अङ्क ११ - बु. सं. २५४४ - कारुण्यपूर्णिमा

जातित्थद्वो धनत्थद्वो - गोत्तथद्वो च यो नरो ।
सञ्जाति अतिमञ्जेति - तं पराभवतो मुखं ॥

जसले जाति, धन तथा गोत्रको अभिमान गर्दछ । पुनः
आफ्ना ज्ञाति बन्धुहरूलाई तुच्छरूपमा अपमान गर्दछ । त्यो
उसको पतनको कारण बन्नेछ ।

वार्षिक शुल्क रु. ६०।-

आजीवन शुल्क रु. १,०००।- एक प्रतिको रु. ६।-

विपश्यि साधक/साधिका/उपासक/उपासिका सबैलाई मंगलमैत्री

भिक्षु मिलिन्द

(नागपुर, महाराष्ट्र, भारत)

(वहाँ भिक्षु मिलिन्द मित्रराष्ट्र भारतको महाराष्ट्र राज्यको नागपुरवासी हुनुहुन्छ । भारतदेशबाट बुद्ध जन्मभूमि नेपालको आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू काठमाडौंमा गत २०५५ सालको वर्षावास सबै आउनुभएको थियो । प्रस्तुत मंगलमैत्री वहाँ जानुअधि छाडेर जानुभएको हो । यहाँ आनन्दभूमिको पाठकसमक्ष प्रस्तुत गरेको छ । सं.)

विपश्यि साधक / साधिका तथा **उपासक / उपासिकाहरू हो** । यहाँहरूले वर्षावासको आरम्भदेखि लिएर अन्तिम कठिनउत्सवतक भोजनदान, अर्थदान दिएर महान् अनमोल पुण्यको सम्पादन गर्नुभएको छ ।

यस संसारमा सबैलाई मानव जीवन मिलेको छ, त्यसैले पुज्य भगवान् गौतमबुद्धको मार्गपथमा लागै तृष्णाहरूको

पर जुन सुख छ त्यसको साक्षात्कार गर्नमा जुन सत्य सुख छ, त्यो सुख सबैलाई विपश्यना साधना गर्नाले नै प्राप्त हुन सकिन्छ । बिनापरिश्रमबाट केही पाइदैन । राग, द्वेष र मोहबाट पर भइदिनु नै निर्वाण हो ।

बुद्धपूजा गर्नुपर्दछ तर साथसाथै विपश्यना साधना नै अत्यावश्यक छ । किताबहरूमा लेखिएका, सुनिएका कुराहरू गर्नुमा त्यति लाभ हुँदैनन् । आफ्नो अनुभवको आधारमा जानिलिन् धेरै कठिन छ । बोल्नु र गरेर देखाउनुमा धेरै फरक छ । योग्यताप्राप्त विपश्यना, आनापान (सहायक) सान्निध्यमा ध्यान गरेर लाभ लिनुपर्यो, त्यसपछि घरमा बिहान, बेलुका ध्यान गर्दै रहनामा धेरै लाभ प्राप्त हुन्छ । सबैलाई मंगलमैत्री, सबैको मंगल होस्, सबै प्राणी सुखी होउन् ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स !

आनापान साधना

भिक्षु मिलिन्द

(नागपुर, महाराष्ट्र, भारत)

आऊ मानवी मानव जगत्का चलौ, धरमको पथ !
धरम पंथ शान्ति पथ, धरम पंथ सुख पथ !!

भगवान् बुद्धको पवित्र मार्गपथमा जोसुकै लागे पनि सहज रूपमा सुख भोगदछन् । पञ्चशीलको पालन गर्दै बिहान बेलुका १/१ घन्टा आनापान साधना गरौ, मन शान्त भएर संसारको जीवनमा उतारचढाव आउँदछन् । आफू आफैमा सुरक्षित राख्नका लागि व्याकुल बैचैन नभइकन समतालाई पुष्ट गर्दै तूफानको सामना गर्ने बल मिल्दछन् । जो-जो मान्द्वेहरूले योग्यताप्राप्त सहायक आचार्यसंग १० दिनको शिविरमा बसेका छन् । त्यसका लागि साधना गर्नु सरल हुनेछ ।

दसदिने शिविर कहिल्यै गरेरै क्षैत्र भने त्यस्ता

व्यक्तिहरूका लागि आनापान साधना गर्नु कठिन हुनेछ । किताब (पुस्तक) पढेर साधना गर्नाले लाभ हुनुको बदलामा हानी हुन सक्छ । त्यसैले योग्यताप्राप्त सहायक आचार्यसंग १० दिने शिविर गर्नु आवश्यक छ । समय निकालेर जान सकिरहेको छैन, धर्म देशना धेरैपटक सुनेको छ, शील पालना गर्नुपर्दछ, साधना गर्नुपर्दछ, कसरी गरौ, कोही शिष्य साधना गर्न चाहन्दैन् तर उनको धर्मगुरु आफै साधना गर्दैनन्, अरुलाई सिकाउँछ भने लाभ हुन सकिदैन ।

स्वयं साधना गर्दछ, अनुभवको आधारमा अरुलाई सिकाउँछ त ठीकै छ । आनापाना साधना गर्नु त्यति कठिन छैन । सुविधाअनुसार पलेटिमारेर बसौं । कम्मर, पीठ र

गर्धन सीधा राखौं, आँखा बन्द गरौं, नैसर्गिक वायुमण्डलसँग आफ्नो नाकबाट स्वास लिऊं र बाहिर फालौं । श्वासको आवागमनलाई जानेर मनलाई नाकको तल माथिल्लो ओठमाथि केन्द्रित गरौं, बीचमा पाइताला नबदलौं, आँखा नखोलौं । आवश्यक नै भए मात्र खुट्टा (पाइताला) बदल्न सकिन्दै । योग्यताप्राप्त सहायक आचार्यसँग १० दिन शिविर गर्नुपर्दै । समय मिल्दैन भने विपश्यना साधना योग्यताप्राप्त गम्भीर साधकसँग जानकारी लिएर घरमा समय निकालेर १/१ घन्टा साधना गर्न सक्नुहुनेछ । म आफ्नो अनुभवको कुरा बताइरहेको छु । म पनि साधनाका बारेमा केही जान्दिनथिएँ । १९-१९-१९९३ मा पूज्य कल्याणभित्र एस.एन. गोयन्का धर्ममार्गिरी, इगतपुरी, महाराष्ट्र, भारतमा प्रथम शिविर लिएँ ।

त्यसपछि बिहान-बेलुकी साधना गर्दै गर्एँ । सालमा १/२ शिविर पनि बस्तु, राम्रो अनुभव प्राप्त भएको छ । काठमाडौं, नेपालमा पनि विपश्यना केन्द्र बूढानीलकण्ठ, मुहानपोखरीमा पनि सतिपट्ठान आदिमा गरी ४ शिविर बस्ते मौका पाएँ । ३० दिनको शिविरमा बिसिसकेपछि काम गर्नमा अझ बल मिलेको छ । नागपुरमा ठाउँ-ठाउँ गम्भीर विपश्यना साधकहरू पार्टटाइम शिविर लिने गर्दथे । त्यसै देहातमा पनि पार्टटाइम १० दिन आदि शिविर लिने गर्दछ । भगवान् बुद्धको धर्मलाई स्वयं आफैले अनुभव गरी जान्नका लागि आनापान साधना महत्वपूर्ण छ । इमानदारिताका साथ साधना गर्नेहरूका लागि १० दिनको समय निकालेर शिविरमा जानुपर्दछ, जो इच्छुक छ त्यसको लागि अवसर उपलब्ध छ ।

बोधिसत्त्वको आदर्श

भिक्षु सुबोधानन्द

अनु. : दिव्यरत्न तुलाधर

हाम्रा आर्यहरूले कीर्ति राखे भै
धर्मको कार्य हामी पनि गराँ है ॥ धु ॥

दान गरीकन देखाई दिनु भो ।
धन, जन प्राण अर्पण गर्नु भो ॥ धु ॥

जानुपर्ने हामी प्राचीन ऐनाको,
यस्ता कुरा हामीले सिक्नुपरेको,
मणिचूडले राज्य त्यागी गएको,
तपस्या गरी शिरोमणि पाएको ॥ १ ॥

महासत्त्व राजकुमारको कार्य,
बघिनीलाई दिए शरीर दान,
जन्तु नै भए पनि देखेर सम,
हृदयमा यस्ता राख्नु छ आदर्श ॥ २ ॥

राजा विश्वतर कुमारको कार्य,
छोराछोरी र पत्नी दिएको दान,
धन्य, धन्य छ दानवीरको कार्य,
हामीले पनि बुझ्नु छ यस्ता योग्य ॥ ३ ॥

के को निमित्त यस्तो गर्नुभएको,
विचार गरी जानुपर्ने भएको ।
पारमिता धर्म पूर्ण नै गरेको,
सबै प्राणीलाई हित नै गरेको ॥ ४ ॥

हाम्रा पूर्वज आर्यहरूको कार्य,
गर्नु छ हामी यस्ता अनुगमन ।
यस्ता पुण्य गरी सबै सुखी हुने,
परम शान्तिको निर्वाण पाउने ॥ ५ ॥

मन नै हेतु प्रधान हो

दोलेन्द्ररत्न शाक्य
चाकुपाट, ललितपुर ।

संसारमा जति पनि कथित धर्महरू छन्, ती मध्ये कुनैले पनि बुद्धर्ममा जस्तै मनलाई प्राथमिकता दिई धर्मका कुराहरू प्रस्तुत गरेका छैनन् । जुनसुकै कार्यमा पनि मन नै अघि सर्दछ । पहिले मनमा कुरा उब्जन्दै अनि मात्र कुनै कर्म बन्ने गर्दछ— कुशल होस् वा अकुशल । मनमा कुनै विचार नउब्जिकन वा चित्तको चेतना प्रकट नभइकन कुनै कार्य सम्पादन हुँदैन । कसैलाई हित सुख दिने कार्य होस् वा अहित, दुःख दिने कार्य होस्— पहिले त चित्तको चेतनामा प्रकट हुन्छ अनि मात्र बचनमा र शारीरिक प्रतिक्रियामा उत्तर्न्दै । एकप्रकारले मन एउटा ड्राइभरफै हो र शरीर एउटा गाडी । ड्राइभरले जेता स्टेयरिङ घुमायो गाडी त्यतै जान्छ । दाहिनेतिर स्टेयरिङ घुमाउँदा बायाँतिर गाडी गुडैन, दाहिनेतिरै गुडैछ । त्यस्तै मनले कुनै कल्पना वा विचार नगरीकन अथवा केही गर्ने आदेश नदिकन बचनले वा शरीरले कुनै काम गर्दैन । मनको निर्देशनअनुसार नै कार्य गर्दछ । त्यसैले मन नै हेतु प्रधान हो । मन नै प्रमुख हो । मन असल भए कर्म पनि असल हुन्छ । एउटा उखान पनि छ— मन गतिलो भए पो कर्म गतिलो हुन्छ । भगवान् बुद्धले पनि भन्नुभएको छ— ‘चेतनाहि भिक्खुवे, कम्मं वदामि’ अर्थात् हे भिक्षुहरू, चित्तको चेतनालाई नै मैले कर्म हो भनेको हुँ । त्यस्तै फेरि अर्को प्रसंगमा बुद्धले भन्नुभयो— ‘चित्तस्स दमथो साधु, चित्तदन्तं सुखावहो’ अर्थात् चित्तलाई वशमा राख्न असल हो, त्यही सुखको आधार पनि हो ।

मनलाई प्रधानाता दिई भगवान् बुद्धले धेरै ठाउँमा धर्मोपदेश दिनुभएको छ । हामीले देखिरहेका सम्पूर्ण वस्तुहरू मनोमय हुन् । मनले निर्माण नगरीकन कुनै वस्तुको पनि आकारप्रकार तय हुँदैन, त्यसैले बुद्धले भन्नुभएको छ—

मनोपुब्जिमा धम्मा - मनोसेत्रा मनोमया

मनसा चे पदुट्ठेन - भासति वा करोति वा
ततो नं दुक्खमन्वेति - चक्कं व वहतो पदं ।

अर्थात् जुनसुकै अवस्थामा पनि मन नै अघि सर्दछ । मन नै

मुख्य छ अनि मन नै व्याप्त छ । मनमा मयल राखी कसैले मुखले कुरा गर्दछ वा शरीरले केही काम गर्दछ भने उसको पछाडि दुःखले यसरी पछाड्याउँदै जसरी गाडा तानिरहेको गोरुको पछाडि गाडाको पांग्रा गुडैछ ।

फेरि अर्को ठाउँमा भन्नुभएको छ—

मनोपुब्जिमा धम्मा - मनोसेत्रा मनोमया

मनसा चे पसल्नेत - भासति वा करोति वा
ततो नं सुखमन्वेति - छाया' व अनपायिनि ।

अर्थात् जुनसुकै कार्यमा पनि मन नै अग्रसर हुने हो, मन नै मुख्य छ अनि मन नै व्याप्त छ । मन प्रसन्न गरेर वा शुद्ध राखी जसले मुखले केही बोल्न्दै वा शरीरले केही काम गर्दै, उसको पछाडि सुख यसरी लाग्दछ जसरी शरीरको पछाडि आफ्नो छायाँ लाग्दछ ।

यसबाट थाहा हुन्छ— मन बिगारी गरेको कामले दुःख दिन्दै र मन सफा राखी गरेको कामले सुख दिन्दै । चेतनाशून्य भएर गरेको कर्म साँच्चै नै पूर्ण कर्म होइन । जस्तै: सुतिरहँदा हातले किचेर एउटा लामखुट्टे मरेछ । मनमा मार्दू भन्ने चेतना जागेको पनि छैन, केही गरेको पनि होइन । लामखुट्टे मर्यो, यसबाट कुनै अकुशल कर्म बन्दैन । ‘सब्बे सत्ता कम्मस्सका’ अर्थात् सबै प्राणीहरू आफ्नो कर्मको अधीनमा छन्, कर्म नै उनीहरूको सम्पत्ति हो । त्यो लामखुट्टेको पनि हातले किचेरै मर्नुपर्ने रहेछ, मर्यो । त्यस लामखुट्टेको जन्म ठीक ठाउँमा होस्, उसको कल्याण होस् भनेर शुभमाव व्यक्त मात्र गर्न सक्छौं । आफूबाट त्यसको मृत्यु भयो भनेर खिन्नता वा पश्चात्ताप व्यक्त गर्नु छैन । धर्मले खिन्न हुन र अनावश्यक पश्चात्ताप गर्न सिकाउँदैन । बरू सतर्कता र सचेतना जगाई अकुशल कर्मबाट विरत रही प्रसन्न हुन सिकाउँदै । सचेत भई कुशलकर्म गर्न सिकाउँदै ।

फेरि अर्को एउटा घटना लियौ— किताब पढिरहँदा वा केही लेखिरहँदा एउटा लामखुट्टे हातमा हाएर बस्यो । अचेतन र अर्धचेतन अवस्थामा पुरानो बानीअनुसार अर्को

हातले प्यात्त हिकायो र लामखुटे मन्यो । यसले कर्म संस्कार बनाउँछ ।

फैरि यस्तै अको घटनालाई केलाऔै— एउटा लाभखुटे हातमा आएर बस्यो र टोक्यो । लामखुटे एउटा जीव हो भनेर पनि थाहा छ, जीवित नै छ भनेर पनि ज्ञान छ । हातले प्यात्त हान्दा भई भनेर पनि थाहा छ, हान्यो पनि अनि मन्यो पनि । यो पूर्ण अकुशल संस्कार बन्यो । किनकि उसले चित्तको चेतनाद्वारा मार्ने काम गन्यो । यसरी नै कुशल कर्म पनि चित्तको चेतनाबाट सम्पादन हुन्छ ।

मूल कुरा के भने चेतना राम्रो हुनुपर्छ, सचेत भई आफ्नो र अर्काको हित सुख हुने कर्म गर्नुपर्छ । अर्धचेतन मनले पनि काम गर्न दिन भएन । काम गरी नै हाले पनि त्यसबाट आउने परिणामप्रति जागरूक र सचेत भई धर्मपूर्वक प्रतिक्रिया गर्न सिक्नुपर्यो । उद्देश्य यही हुनुपर्छ कि त्यस्तो अकुशल कर्म आइन्दा आफूबाट हुन नपाओस् भनी प्रतिकूल परिणाम भोग्न नपरोस् ।

मनको स्वभाव त राग र द्वेषमा लडीबुडी गर्न हुन्छ । एकदिन राग द्वेषबाट छुट्टिएर बस्नुपर्यो भने छद्मपति ने मनको स्वभाव हुन्छ । त्यसले भनिएको पनि छ— ‘पापस्म रमते मनो’ अर्थात् मन पापकर्ममै रमाउने गर्दछ । अब हामीले बुझ्यौ— सबै कर्मको हेतु मन नै हो । मनलाई अलम्ब राखी शरीर वा चचनले केही कर्म गर्न सक्दैन । यदि सक्ने भए मुर्दाबाट पनि कर्मको अपेक्षा राख्न सम्भव हुन्यो । मन नै कुशल तथा अकुशल कर्मको जननी हो । मन नै हेतु प्रधान हो । यस सम्बन्धमा यस दोहालाई पनि मनन गर्न सकिन्दै ।

मन नै शत्रु, मन नै मित्र

मन नै हेतु प्रधान ।

शुभ मनबाट मिल्छ सुगति

अशुभबाट पाउँछौं दुर्गति ॥

राग, द्वेष र मोहले आच्छादित मन हाम्रो शत्रु हो । कुनै बाहिरको व्यक्ति शत्रु होइन । त्यस्तै राग, द्वेष र मोहबाट विमुक्त मन हाम्रो मित्र हो । यसलाई यसरी भनौ— लोभ, द्वेष र अभिमानले आक्रान्त मन हाम्रो शत्रु हो भने मैत्री, करुणा, मुदिता र उपेक्षाले युक्त मन हाम्रो मित्र हो । यसले हामीलाई सद्गतिमा पुन्याउने हेतु बनाउँछ । निर्वाण पदमा

प्रतिष्ठित गराइदिने एक अनिवार्य माध्यम भइदिन्छ । यस कुरामा हामी सजग र सचेत हुनुपर्छ ।

हाम्रो मन साहै चञ्चल छ । बाँदर भै उफ्री-ऊफ्री हिँड्छ, एकछिन चुप लागेर बस्दैन । वर्तमानमा त मन एक निमेष पनि टिकन मान्दैन । कि भूतकालको दुःख घटना सम्फेर दुखित भइराङ्छ वा सुखद घटना सम्फेर रमाइवस्थ । कि भविष्यको कल्पनामा हावामहल खडा गरी रमण गरिराङ्छ । वास्तवमा हामी बाँच्नुपर्ने त वर्तमानमा हो । वर्तमानमा जुन सत्य प्रकट हुन्छ, त्यसमा चित राखी यथाभूत अनुभव गरेर राग वा द्वेषको प्रतिक्रिया बन्द गरी समतामा स्थित हुन सके मात्र अकुशलबाट अप्रभावित भएर बस्न सक्छौ । वर्तमानप्रति सजग भइएन भने वा वर्तमानमा मन स्थित गर्न सकिएन भने रागमा रंजित भई, द्वेषमा दूषित भई ३ पनि मोहमा मूढित भई नाना प्रकारका अकर्म गर्न पुगिन्छ ३ पनि परिणामतः यही जन्ममा र अनागत जन्ममा धोर दुःख भंगनुपर्ने कारण बन्न पुग्छ । त्यसले मनलाई वर्तमान कार्य कारणप्रति सजग र सचेत गर्नुपर्छ । त्यसका लागि भगवान् बुद्धले आनापान—स्मृति भावना र विपश्यना भावना गर्नुपर्छ भनी उपदेश दिनुभएको छ ।

आधुनिक विज्ञानले पनि मनको तीन अवस्था हुन्छ भन्ने कुरा सद्वरोको छ । ती हुन— अचेतन अवस्था, अर्धचेतन अवस्था र सचेतन अवस्था । हुन त अहिले अचेतन र अर्धचेतन अवस्थालाई एउटै मानेको पनि ज्ञात हुन आएको छ । हाम्रो पुरानो बानीअनुसार हामीले जति पनि कर्म गर्दौ, प्रायः जसो अचेतन व अर्धचेतन मनबाटै गेद्दौ । यसले त हामीलाई कल्प्याण गर्ने कुरा भएन । कल्प्याण गर्नुपर्ने त सचेतन मनबाट नै हो । होश राखी कर्म गर्नुपर्छ अनि मात्र अकुशल कर्म र त्यसको फलबाट हामी बच्न सक्छौ । नभए, कर्म बनिसकेपछि होशमा आएर के गर्ने ? हत्तेरिका ! भनेर कोस्नु मात्र हुन्छ । कुन असल हो, कुन कमसल हो, कुन सत्य हो, कुन असत्य हो, कुन हितकर हो, कुन अहितकर हो भनी छुट्टियाउन प्रज्ञायुक्त सचेत मनको दरकार पर्दछ । त्यसले भगवान् बुद्धले आर्याष्टागिक मार्गमा सम्यक् स्मृतिको आज्ञा भएको छ । मनले के सोच्छै, मुखले के बोल्दैछ र शरीरले के कार्य सम्पादन गर्दै जानुपर्दछ । यही साँचो अर्थमा धर्म धारण हो । साँचो अर्थमा जीवन जिउनु हो र निर्वाण साक्षात्कार कर्म सही उपाय हो ।

मनलाई सम्यक् रूपले तह लगाउन के गर्नुपर्ला भन्ने
सम्बन्धमा बुद्धले आर्याष्टांगिक मार्गअन्तर्गत सम्यक् व्यायामको
उपदेश दिनुभएको छ । शरीरलाई स्वस्थ राख्न शारीरिक
व्यायामको जरूरत भएजस्तै मनलाई स्वस्थ राख्न मानसिक
व्यायामको जरूरत पर्दछ । त्यो मानसिक व्यायाम के हो भने
कुशल विचार उठेमा त्यसलाई सम्बर्द्धन गर्ने, अकुशल विचार
उठेमा त्यसलाई दमन गर्ने, कुशल उत्पन्न भएको छैन भने
उत्पन्न गर्ने, अकुशल उत्पन्न भएको छैन भने उत्पन्न हुने
मौका नदिने । अज्ञत (भित्रबाट) र बहिद्वा (बाहिरबाट)
पनि होश राखी मनलाई ठीक अवस्थामा राख्ने प्रयत्न जारी
राख्नुपर्छ ।

शीलले हास्तो क्रायिक र ब्रह्मिक दुष्कर्म हटाउने
काम गर्दछ । समाधिले मनलाई वशमा राख्ने काम गर्नुको
साथै पुरानो क्लेशबन्धनबाट मनलाई मुक्त गर्ने काम गर्दछ ।
यसबाट प्रज्ञा पुष्ट हुन्छ अनि प्रज्ञारूपी कैचीले क्लेशरूपी
जटा काट्ने काम सरल हुन्छ । क्लेशको समूल नाश
भएपछि नै निर्वाण साक्षात्कार हुन्छ । यही बुद्धधर्मअनुसार
अनितम सत्य हो, अक्षय सुख र परम शान्ति हो । यही नै
मानव जन्मको प्रमुख उपलब्धि हो । यसको निमित्त मन नै
हेतु प्रधान हो ।

अस्तु !

भवतु सब्ब मंगलं ।

भगवन् ! तिमीले मार्ग देखायौ

प्रा. गणेश माली

बाँच्न चाहने हामी प्राणीहरू
अनन्त सुखको कामना गर्दै
अनित्यता व्याप्त यस विश्वमा
जन्म जन्मान्तर जंजालमा फँस्दै
महान् दुःखार्गिनमा जली रह्यौ ।

अनि एकदिन,
बाटो भुलेका हामीहरूलाई
करुणा भरी हृदयले अङ्गाली,
भवचकको दुःखबाट उद्धार गर्न
आर्यसत्यको ज्योति जगाई
भगवन्, तिमीले मार्ग देखायौ ।

धन्य भयौ हामी, हे महाकारुणिक !
शीतल छहारी पाई तिमो
ज्योति फैलोस् विश्वभरि नै,
पाउन् सबले शान्ति भगवन् !
तिमै यस शीतल छहारीमा !

बुद्धगयाको यात्रा

भिक्खु विपस्सी

बुद्धगयावाट ५-८ कि.मि. जति पश्चिमतिर मगध विश्वविद्यालय र मैत्रेय बुद्धमूर्ति राख्ने योजना क्षेत्र सौंगे जोडिएका छन् । भविष्यमा वृहत् विकास हुने आशाले अधिग्रहण गरिएको विशाल क्षेत्रभित्र बनाइएका एम.ए., पी.एच.डी. पढनेहरूका गाइडहरू बस्ने, रिसर्च स्कोलरहरू बस्ने, पढ्ने, पढाइने भवनहरू सामान्य यात्रीलाई आकर्षक छैन । यहाँ २५/३० विषयहरूका पोष्टग्राचाउएट अध्यापन हुन्छ ।

सौंगको मैत्रेय बुद्धमूर्ति राख्ने योजना क्षेत्र ४० एकड विशाल छ, शायद भविष्यमा अझ बढनेछ । यसको ठीक बीचमा ५०० (पाँच सय) फुट जति अगलो आसनस्थ ढलौटका मैत्रेय बुद्धको मूर्ति बनाउने कार्यमा परम् पावन दलाई लामा आदि जुटेका छन् । विश्वका विभिन्न देशहरूबाट दुकान-दुकान निर्माण गरी ल्याएर यहाँ जोडेर सिंगो मूर्ति बनाउने परिकल्पना गरिएको छ ।

यो जना मुताबिक कार्यप्रगति भएको खण्डमा सन्

२००० को दशकभित्र विश्वको विशालतम बुद्धमूर्ति हामै नजिक पवित्र बुद्धगया तीर्थमै दर्शन पाइनेछ । यो क्षेत्र बुद्धगयाको प्रसिद्धिमा थप आकर्षण हुनेछ ।

बुद्धगयो यात्रामा यस्ता तीर्थहरूको दर्शन र पूजा गरिनुका अलावा मनले टिपेका त्यहाँका मानवीय क्रियाकलाप पनि एक/दुईवटा उल्लेख गरिहालौ ।

बुद्धगयामा आधुनिक विकासको लहर चलेको छ । व्यापारिक दृष्टिले लाभदायक विभिन्न तहका होटल, लज, भोजनालय, उपभोग्य सामानहरू सजिलै पाइन्छन् । पेय पानी, विजुली, यातायात, सञ्चारका साधनहरूको राम्रो व्यवस्था छ । यात्रीहरूलाई सुविधाजनक अनेक धर्मशाला विहारहरू छन् । विदेशीहरूको भीडले बुद्धगयालाई एउटा अन्तर्राष्ट्रिय केन्द्र नै बनाएको छ, जहाँ विश्ववन्धुत्व फलिफुलिरहेको छ । तर भगवान् बुद्धको कान्तिकारी र समाज सुधारका उपदेश स्थानीय ब्राह्मणहरूलाई पनि त्यति नै सान्दर्भिक छ

यात्रा डायरी

भन्ने कुरा कल्पना हुने किसिसको एउटा घटना भनौं या दुर्घटनामा पनि पर्नुपर्यो । १७ सेप्टेम्बरमा विश्वकर्मा पूजाको चाड परेको थियो । त्यसको उपलक्ष्यमा बुद्धगया बजारमा त्यहाँका शिक्षित बेरोजगार टेम्पचालक संगठनले रातमा कवाली प्रतियोगिताको आयोजना गरेको थियो । म बजार घुम्दै विश्वकर्मा का मन्दिरहरू निहारी हिँडेँ, जुन कि नेवारका गणेशस्थान जत्राजात्रा थिए । एउटा मन्दिरमा रहेको विश्वकर्मा मूर्ति हातीमाथि तिर्खुटा कसेर बसेको डाढीबाल मुकुटधारी मानिसजस्तो थियो । त्यहीं अर्को मन्दिरमा चार हात भएको, जुँगाडाढीसहित हातीको छेउ उभेको मूर्ति थियो । त्यो मन्दिरको अगाडि पुरनेबितैकै पण्डाले मलाई बस्न आग्रह गर्दै मेच ल्याइदियो । म विश्वकर्मासम्बन्धी केही जान्न चाहन्न्यै । तर कुनै कामलागदो कुरो पाउन सकिन्न । बरू सानो टप्पीमा राखिएको प्रसाद दिए जसमा रसभरी एउटा, दुई इन्च जात्रो केरा १ कोसा र काँको तीन टुक्रा थिए । पानी मगाएको थियो, भित्रबाट स्टिलको गिलामा पानी ल्याएको देखनासाथ पण्डा, के मा ल्याएको ? भनी जीयिगो । यसबाट पानी ल्याउनेले हत्तरपतर गिलास पर सारिहाल्यो । मलाई अनुमान लगाउन गाहो परेन कि जातीय भेदभाव वा छुवाछुतको विश्वासले ब्राह्मण भिक्षुबाट स्टिलको गिलास छुने काम बर्दास्त गर्न सक्दैन रहेय । ब्राह्मणहरूका जाति-पाति विषयक भगवान् बुद्धबाट यहीं नैरञ्जरा नदीको तीरको अजपाल भन्ने बरको रूखमुनी (वर्तमान महाबोधि मन्दिरको भन्याड छेउमा) हुहुडूक ब्राह्मणलाई यस्तो उपदेश दिनुभएको थियो-

“यो ब्राह्मणो बाहितपाप धम्मो, निहुङ्गुडको निक्षकसाव यततो । वेदन्तगू बुसितब्रह्मचरियो, धम्मेन सो ब्रह्मवादं वदेय । प्रस्सुस्ससा नतिथ कुहुञ्चिच लोके’ति ।”

अर्थ-

“जो ब्राह्मण पापलाई बढाइसकेको हुन्छ; हुँहुङ्क नगर्ने, क्लेशरहित, योगी तथा निर्वाणलाई जानी ब्रह्मचर्यवास बसिसकेको हुन्छ— उसले धर्मपूर्वक ब्राह्मण हुँ भनी भन्न सक्छ— जसले यो लोकमा कहीं पनि अभिमान हुन्न ।”

- भिक्षु अमृतानन्द, बुद्धकालीन ब्राह्मण, भाग ३, पृ. ५०२; आनन्दकुटी विहार गुठी, काठमाडौं, १९७८

बुद्धगया बसेताका यस्ता-यस्ता अनेक तीतामीठा अनुभवहरू बटुलै थिएँ । सेप्टेम्बर १५-१८ का दिन महाबोधि सोसाइटीमा बुद्धगया मन्दिरलगायत भारतकै बुद्धर्मका उद्घारक मानिने अनागारिक धर्मपालको १३३ औं जन्मतिथिको उपलक्ष्यमा ४ दिनसम्म विभिन्न कार्यक्रमहरू भएको चालै पाइन । पहिलो दिनमा ६५-६६ जना बुद्धगयावासी भिक्षुहरूलाई भोजनदान गरेको सुन्ने । श्रीलंकावाट पनि २०० जनाभन्दा बढी यात्रीहरू सहभागी भएका थिए । अरू कार्यक्रम के-के थिए । थाहा भएन । १७ सेप्टेम्बरको साँझ त्यहाँ केही रौनक र भीड देखेर के रहेछ भनी हेर्न गएको त एउटा जलसा रहेछ । श्रीलंकाका करुणा पेरेराको काशिमरी बाजा सन्तुरका साथ कलकत्ताका श्री जोतिर्मय शाहका तबलावादनको शास्त्रीय संगीत कार्यक्रम रहेछ । एकछिन भए पनि यो ऐतिहासिक कार्यक्रममा सहभागी भएँ । वाद्यवादनको चरममा श्रोतालाई खुबै आल्हादित पारेको थियो ।

१८ सेप्टेम्बरको विहानदेखि बुद्धगया कम्पाउण्डभित्र पनि पिण्डदाता यात्रीहरूको ओइरो लाग्यो । पिण्डदान विधिवाक्य फलाकीरहेको सुनिएको घन्टौ भइसक्यो । घुमेर हेर्दा महाबोधि मन्दिरको अगाडि बाहेक बाँकी तीनैतर ठाउँ-ठाउँमा सामूहिक पिण्डदान दिइरहेकाहरू देखियो । एक समूहले अशोक स्तम्भकै फेदमा पिण्ड विसर्जन गरी पण्डा/पुरोहितलाई दक्षिणा चढाएको पनि देखेँ ।

महाबोधि मन्दिरमा हुने दैनिक रातको पाठ्यूजा कार्यक्रम माइकबाट परपरसम्म सुनिन्छ । रातको अबेर परिसक्ने हुँदा सरिक हुने मौका भने पाइन । यसरी बुद्धगयामा अनेक-अनेक दैनिक र विशेष कार्यक्रमहरू भइरहन्छ । यसबाट बुद्धगया तीर्थ निकै गुलजार देखिन्छ ।

तर आज अर्थात् १८ सेप्टेम्बरको हाप्रो बुद्धगयावाट प्रस्थान दिन हो । रातको ३ बजेतर वातथाई बुद्धगयावाट गया स्टेशन गइयो । जहाँबाट ४:४५ बजे राजधानी एक्सप्रेस ट्रेनबाट कलकत्ता रवाना भइयो । १९ सेप्टेम्बरको विहान ट्रेनकै व्यवस्थामा खाएको जलपान सिध्याई नालन्दासम्बन्धी पुस्तक पढी बस्ता ट्रेनको सेन्ट्रल साउन्ड सिस्टमले अलइन्डिया रेडियो स्टेशन लगायो । जुनबाट ८ बजे हिन्दीमा र ८:३० बजे अंग्रेजीमा समाचार आयो ... नेपाल सरकारले श्री गणेशमान सिंहको शवयात्रा, र अन्तिम संस्कार सम्मानपूर्वक गर्ने भएको छ । ..... । साढे दस बजे कलकत्ताको हावडा रेलवे स्टेशनमा पुगियो । त्यो दिन एक रात एअरपोर्ट अशोक होटलमा विताई २० सेप्टेम्बरको १३:५० बजेको थाइफ्लाइटबाट सकुशल बैंकक आइपुग्यै ।

मलाई पवित्र तीर्थ बुद्धगया यात्राको यसरी व्याया सुनाउन पाउँदा र त्यहाँका सुनेभोगेका कुराहरूको याद आउँदा श्रद्धा अभिवृद्धि भएर आउँछ । तपाईंले पनि गएर हेर्नुहोला ।

सहयोगी पुस्तकहरू :-

१. Dipak K. Barua; Buddhagaya Temple It's History; Buddhagaya Temple Management Committee Buddhagaya, Bihar, India; 1981.
२. S. Dhammika, Middle Land, Middle Way; Buddhist Publication Society, Kandy, Sri Lanka; 1992.
३. दुण्डबहादुर वज्राचार्य, वीर-पूर्ण पुस्तक संग्रहालय, गाबहाल, ललितपुर-१८, नेपाल, २०५४
४. भिक्षु अमृतानन्द; बुद्धकालीन, ब्राह्मण, भाग ३; आनन्दकुटी विहारगुठी, काठमाडौं, नेपाल, १९७८
५. हेमराज शाक्य; श्री स्वयम्भू महाचैत्य; स्वयम्भू विकास मण्डल, स्वयम्भू, काठमाडौं, नेपाल; ने.सं. १०९८

नोट : लेखकले सन् १९६१ जनवरीको अन्तिम हप्तामा संक्षिप्त दर्शन र १९६७ को नोभेम्बरको अन्तिम हप्ताको ८ दिनको बुद्धगया बासको स्परणले पनि यो पैकिं लेखन महत गरेको छ ।

तथागतया जग्मभूमि*

अनु. रजनी शाक्य

भारत व नेपाल्या पवित्र तीर्थत गन तथागतं भौतिक
शरीर धारण यानाबिज्यात, गुलिखे शताब्दीतक भीगु मिखां
खने मदयाच्चन् । न्हापां न्हापां पुरातत्व विभागया अन्वेषकपिसं
ध्व थाय्या मालेज्या यात । उमिगु हे दिपा: मदुगु परिश्रमया
कारणं भीगु पुलांगु इतिहासया न्हृगु पन्ना उले फत, अले
शाक्यपिसंहया न्हापांगु विचरण भूमि बालाक दर्शन याथे खन ।
थुगु लेखया विषय ध्वहे कुतःया सक्षिप्त मालेज्या खः ।

'लुम्बिनी' वा वर्तमान 'रूम्मिनदई' या गुबलय् तक
लुइके मफु उबलय्तक ध्व विषयस यानातःगु व्याक कल्पनाया
लिङ्घसा प्राचीन धर्मग्रन्थ व चिनिया यात्रीपिनिगु कुतःया
वर्गन हे जक खः । थुपि ग्रन्थकथं लुम्बिनीया शालवन
शाक्यपिनिगु राजधानी कपिलवस्तु व कोलियपिनि राजधानी
देवदह वा व्याघपुरथा लैं दथुइ लाः । गुलिं गुलिं ग्रन्थकथं ध्व
वनया नां कोलिय जुजु सुप्रबुद्ध्या जहान वा महामायाया माया
नामं तयातःगु खः । हुयन-त्सांगया विचाःकथं श्वूपू
(थौकन्हया सरकुहया) या उत्तर पूर्वपाखे लुम्बिनी वन
अन्दाजी १३.५ निसे १५ मील (८०-९० लि) या तापाकं दुगु
खः । चिनिया यात्रीया धापूकथं थन हे शाक्यपिनिगु नां
जाःगु पुष्करिणी नं दु । ध्वहे पुष्करिणीया पूर्वपाखे २४ / २५
पला: उखे छमा तःमागु अशोक वृक्ष (शालवृक्ष) दुगु खः गुगु
आः सिनावने धुंकल । थन हे बोधिसत्त्वया जन्म जूगु खः ।
थुकिया पूर्वपाखे अशोक जुजु दयेके व्यूगु स्तूप दु । ध्व वहे
थाय् खः, गन निम्ह नागराजापिंसं आक्सय् च्वना: बुद्ध्यात
म्बःलुकूगु खः । नापं बियातयागु चित्रय् निम्ह नागया दथुइ
छ्वगः स्तूप दयेकातःगु दु । हुयन-त्सांगं अक्ष ध्व स्तूपया
पूर्वपाखे यच्चसेच्वंगु लःया निधा: लःधा: व निगः स्तूप धयातःगु
दु । थन हे निम्ह नागराजा भूमिं पिहां वःगु खः । ध्व
थाय्या दक्षिण दिशाय् छ्वगु थाय् दुः, गन देवराज इन्द्रं
नकतिनि बूम्ह मचा मुलय् कया: वयात दिव्यवस्त्र पुकूगु
खः । नापं च्वंगु चित्रय् ध्व थासय् छ्वगः स्तूप दयेकातःगु
दु । गुकिया लिवक शक्या वज्र खनेदइ । चिनिया यात्री हानं
धाइ— ध्व थाय्या नापं हे प्यंगः मेगु स्तूप दयेकातःगु दु ।
गुक व थाय्यात व्यनाच्वंगु दु । गन प्यंगु दिशाया महाराजापिसं

बोधिसत्त्वयात मुलय् काःगु खः । थुपि हे प्यंगः स्तूपया
भ्रतीचा उखे ल्वह्या स्तम्भ दु, गुकी च्वय् सलया मूर्ति दु ।
ध्व स्तम्भ अशोक राजां दयेके व्यूगु खः । छुं ई लिपा छम्ह
दुष्ट नागया उपद्रवं चित्रय् तज्यात । ध्व स्तम्भया लिवक छ्वगु
चीधंगु खुसि दु । ध्व खुसि देवतापिसं बुद्धमाता मायादेवीयात
म्बःलुकेत दयेकाव्यूगु धाइ । ध्व जुल जनश्रुति । आः भीसं
ध्व स्वयेमाःगु दु, पुरातत्वं थुगु विषय् गथे धाइ ।

दकलय् न्हापां जनरल कनिंघमया छ्वगु सहकारी
कार्यालयं ध्व थासय् अन्वेषण यात । हानं छुं थाय् लुइकल ।
कपिलवस्तु, श्रावस्ति, रामग्राम इत्यादि थाय् वय्कलं थःगु
अनुमानं क्वःछिनादिल हानं उकिया विवरण नं प्रकाशित
यात । (आर्कियोलोजिकज सर्वे रिपोर्ट्स, संख्या १२, १८७४-
७५) । कनिंघमं लुम्बिनी लुइकेगु नं कोशिश याःगु खः ।
ध्वहे अनुसन्धानय् न्हापालाक देवतापिसं दयेकूगु खुसि वय्कल
निश्चित यानादिल । वय्कःया विचाःकथं वर्तमान नदीनाला
व मफ्कवार खुसि प्राचीनकालया तेलनदी (चिकंखुसि) खः ।
थुकथं वय्कलं शरकूप आदि प्राचीन स्तूपत नं पत्तालगय्यात ।
तर थुपि फुक अनुमान बाहेक छुं कथंया हे ग्यासुलाःगु
आधारिय् मजूगुलि वय्कःया गुलिखे खुं लिपा पायष्ठि मजूल ।
उकिं प्राचीन स्थलतय्गु अन्वेषण यायेगु ज्याइवलय् कार्या
लयया कुतः केवल न्हापांगु कुतः जक जूवन ।

ध्व धुकाः डा. फुहररं १८९३ इसवीपाखेयागु कुतः
उपवः धयाथें सफल जुल । ध्वहे कुतलं अशोक स्तम्भ
पत्तालगय् जुल । गुकिया उल्लेख चिनिया यात्रीपिसं नं
यानातःगु खः । ध्व स्तम्भया बारे विस्तृत खुं लिपा धाये ।
डा. फुहररं स्तम्भया लिवक प्यंगः स्तूपया भग्नावशेष नं
खन । गुकिया उल्लेख च्वय् याये धुनागु दु । थुल जक मखु
फहररं शाक्यपिनिगु पुष्करिणी, निम्ह नागया लः, बुगाः व
चिकंखुसि (तेलनदी) नं पत्ता लगय्यात । थुगु प्राचीन खुसियात
थौकन्हय् तिल्लर खुसि धकाः धाइ । ध्व खुसि आःतकं
पुलांगु भग्नावशेषया लिवक थासं हे न्ह्यानाच्वंगु दनि ।

* 'धर्मदूत' मे-जून १९५२ पाँच अनुदित ।

प्राचीन लुम्बिनी हे वर्तमान रूमिनदेई खः । व नाया न्हापागु खंगवः आखः प्राचीन लुम्बिनीया हे अपभ्रंश खः । यक्व लिपा मनूतयस् लुम्बिनी व उकिया महत्त्वयात त्वः मंका: रूमिनदेई यात, रूपादेवीया मुख्यस्थान धका: मानय् यात । प्राचीन स्तूपया छगू भग्नावशेष लिक रूपादेवीया थौकन्हय्या देगः दयेकातः गु दु । ध्व देगलय् रूपादेवीया नामं प्रतिष्ठापित यानातः गु मूर्ति फुहररया मतअनुसार महामायाया भानव-परिमाणमूर्ति खः । थुगु मूर्तिइ थुलि सिन्हः अबिरं इलातः गु दु गुकिं याना: थुकिया मूल सौन्दर्य खंके थाकुइ धुकल ।

थुकथ ध्व खं निश्चित जू वर्तमान गोण्डा जिलेया बलरामपुर नाया थाय् थासं अथे हे ३२ भील उत्तरपूर्वाखे प्राचीन कपिलवस्तु दु । अले उकिया पायः छिपूर्वाखे भतिचा पाकक रूमिनदेई धयागु थाय् दु व हे तथागतया जन्मस्थान प्राचीन लुम्बिनी वन खः । ध्व थाय् नेपाल राज्यया सीमां दुने खः । उकिं हे थन वैज्ञानिक किसिमं आः तक उत्खनन् जूगु मदु । झीसं आशा याये जनप्रिय नेपाल सरकारं थुखे ल्हा: तया: बौद्ध इतिहासया अध्ययन यायेत न्हगु सामग्री चूलाकाबिइ ।

ठाठोकया लुम्बिनी यात्रा

दिव्यावदानय् च्वयातः गु दु पाटलिपुत्रया बयोवृद्ध भिक्षु यशया बचकथं मौर्य सम्राट् अशोकं मथुरां स्थाविर उपगुप्तयात सादर निमन्त्रणा यात । मथुरा पाटलिपुत्रक छुंगाया लैंपु दु । आचार्य उपगुप्त द्वंगां यमुना व गंगाया लैंपु जुनाः पातलिपुत्र थ्यकः वन अले उपगुप्तयागु नेतृत्वय् हे अशोक मुख्य मुख्यगु दक्व बौद्ध तीर्थयागु यात्रा यात । अले थाय्यासय् स्तूप व स्तम्भत निर्माण यात । ध्वहे इवलय् वयकलं तथागतया जन्मभूमिया दर्शन यात । अशोक स्तम्भ अन हे दयेकल गन स्थाविर उपगुप्तं बुद्ध्या जन्मस्थान धका: क्यंगु खः । छाय्याः सा ध्व अशोक स्तम्भ खाली स्मृति चिन्हया रूपय् हे अथवा जुजुया आज्ञा अंकित जूगु कारणं हे जक थुकिया मान्यता दुगु मखु । बरु जनताया मिखाय् न ध्व स्तम्भया स्थान पवित्र व उच्च खः । हु-एन्-त्सांगया धापूकथं सारनाथया अशोक स्तम्भय् भक्तजनपिन्त बुद्ध्या दर्शन जू । मथुरां लूगु छगू शुंगकालीन शिलास्तम्भय् (लखनऊ संग्रहालय मूर्ति संख्या जे २६८) अशोक स्तम्भया पूजायागु दृष्टि कियातः गु दु ।

बौद्ध ग्रन्थय् उगु यात्राया बारे तसकं तहायेक बालाक वर्णन यानातः गु दु । उकिं सीदु उगु यात्राय् मौर्य सम्राट्लिसे तः धंगु शैन्य फौज व पूजाया ज्वलं दु । लुम्बिनी ग्रामय्

अशोक १०,००० स्वर्ण (प्राचीन लुंया ध्यवा) दान या: गु खः । अले स्तम्भ व स्तूपत दैयेके व्यूगु खः । अशोक स्तम्भया च्वसुकथं अशोक व गांयात करं नं मुक्त यात ।

ठाठोक एतन्म

लुम्बिनीइ च्वंगु ध्व अशोक स्तम्भ पक्कागु जगय् थनातः गु दु । थौकन्हय् व स्तम्भया जाः लगभग २२ फिट ४" दु । च्वकाया व्वसं भतिचा भतिचा तःत्या: । क्वय् आधारकथं थुकिया गोलाई ८ फिट ३" दु च्वकाय् ६ फिट ६" दु । ध्व स्तम्भया च्वकाय् हु-एन्-त्सांगया धापूकथं सलया मूर्ति दुगु खः । छुं कारणं ध्व स्तम्भ दथुझाखे त्वःधुल । अबलय् हे स्तम्भया च्वय् च्वंगु भाग कुतुं वल । सल धा: सा आः तकं मलूनि । मौर्यकालीन मेगु पशुतयगु आकृति स्वया: ध्व खं निश्चित रूपं धायेकु स्तम्भया च्वय् च्वंगु व सलया मूर्ति तसकं हे बालासे च्वं जुइ । न्हापा न्हापा ध्व स्तम्भ वेदिकां चाः हीकातः गु खः । उकिइ च्वयातः गु लेखत त्वः तूसां नं थुकिया अद्वितीय चमकं हे ध्व मौर्यकालीन स्तम्भ धका: प्रमाणित या: ।

एतन्म लेख

ध्व स्तम्भय् अशोकया चिकिचाहाकः गु लेख नं च्वयातः गु दु । चिहाकः जूसां नं लेख तसकं हे महत्त्वपूर्ण जू । छाय्याः सा थुकिइ च्वयातः गु लेखं हे प्राचीन लुम्बिनीया निश्चय यायेफत । लेख थथे दुः-

मूल पालि

१. देवानपियेन पियदसिन लाजिन वीसतिवसामितेन
२. अतन आगाच महीयिते हिद बुधे जाते सक्यमुनी ति
३. सिला विगडभी चा कालापित सिलायभे च उसपापिते
४. हिद मगवं जाते ति (;) लुभिनिगामे उबलिके कटे
५. अठभागिये च (॥)

ठानुवाद

देवतापिनि प्रिय प्रियदर्शी जुजुं अभिषिकत जूगुया नीदं लिपा ध्व थासय् शाक्यमुनि बुद्ध्या जन्मस्थान जूगु कारणं, स्वयं वयः थुकिया सम्मान यानाः थन छ्रवः ल्वहैया पःखः वा पाणाण स्तम्भ दयेके बिल । छाय्य धा: सा थन हे भगवान्या जन्म जूगु खः । लुम्बिनी गांयात करं मुक्त यात अले उकिया च्वायगूगु भाग (गुगु जुजुया प्राप्य खः) भोगय् यायेगु अधिकार नं बिल ।

बुद्ध धर्म व मेमेगु धर्म

चवमि - बेल्लनविल विमलरत्न महास्थविर
अनु. - भिक्षु पञ्जामूर्ति

थःत थःहे सहारा सिवाय् मेपिनिगु सहारा प्रार्थना
वा आशा यायेते धका: देशना याना: गौतम बुद्ध मनुष्यपितं
थःत थःहे दीप जुया: म्वायेगु स्वयेमा: धका: आज्ञा
जुयाबिज्या:गु दु ।

"अत्तदीपा विहरथ अत्तसरणा, अनञ्ज सरणा"

(महापरिनिव्वाण सुत)

न्त्याम्हेसिया ल्हाःतं नं भिं मभिंगु बांला: बांमला:
ज्या जुइ थः । न्हापां हे सुं नं मभिंगु मनू धका: धाये फइगु
मखु । मनूत थःगु हे ज्ञान, बुद्धि व चर्यापाखें मखुगु मभिंगु
ज्यां तापानाः स्वच्छ, परिशुद्धम्ह व्यक्ति जुया: च्वने फइ ।
मनुखं अति श्रेष्ठ बुद्धत्वतकं नं बोध यानाकाये फइ धयागु
बौद्ध धापू खः । बुद्धत्व प्राप्त यानाकाये फइगु शक्ति नं
मनूतयके जक दइ धइगु धापू न्त्यथनातःगुलिं नं मेमेगु धर्म
सिवें मनुष्यपिनिगु श्रेष्ठभाव क्यनीगु बुद्धधर्म गुलि निर्मल व
स्वच्छ सफा धयागु स्पष्ट जू ।

८. उनात्मवाद

बुद्धधर्म मेमेगु धर्मनाप ज्वःमला:गु मुख्य खं थ्व
अनात्मवादं स्यनीगु खः । बौद्ध युगया प्राग (न्हापाया) व
पश्चात् (लिपाया) निगुलिं कालया विभिन्न धर्मावलम्बी मनूतयसं
बिलकुल हे अपरिवर्तनशील स्थिर आत्माय् विश्वास
यानावयाच्वन । अत अर्थात् आत्मा धयागु शब्दं व्यक्त
याइगु नं फुना वनीमखुगु भचा हे परिवर्तन जुइमखुगु न्त्यागुसां
चीज खः, व मनूया दुने दहे दुं धयागु विश्वास खः ।

हिन्दूधर्मय् वैदिक, ब्राह्मण, उपनिषद् व पश्चात्
उपनिषद् दर्शन न्त्यागगुली नं समस्तिगत रूपं आत्मवाद
स्वीकार यानातःगु दु । आत्माया स्वभावबारे विविध
आकारप्रकारं व्याख्या न्त्यथनातःगु दु । इन्दू (हिन्दू) आर्य
शिष्टाचारय् प्रारम्भ अवस्था क्रग्वेदय् आत्मन् शब्दं प्राण
अर्थात् वायु धयागु धापू न्त्यथनातःगु खनेदु । (ऋग् १०,

१६, २, ३) उपनिषद् विशेषयाना: आत्मन् शब्द ब्रह्मायात
वा जीवयात छ्यलातःगु खनेदु । बुद्ध पूर्वउपनिषद् समयय
आत्मवाद स्थीरत्वय् थ्यन । दुःखं मुक्त जुयेत दुगु छगु हे
मार्ग आत्मबोध धका: उपनिषद्वादीपिसं स्वीकार यानाका:गु
खनेदु । ब्रह्मण युगय् अझ नं स्पष्ट जूगु आत्मवादं आत्माया
स्वभाव निगू दु धयागु खं व्याख्या यानाक्यन । व परमात्मा
व जीव आत्मा खः । ब्रह्मा अथवा परमात्मा परिवर्तनशील
मजुइगु सर्वव्यापी शुद्धात्मा खः । छम्ह छम्ह व्यक्तियाके दुगु
जीव अर्थात् प्राण जीवात्मा खः । मोक्ष धयागु दुःख मदयेका
छव्याया: जीवात्मा परमात्मानाप सम्बद्ध जुइगु खः । जातिं
जातिइ वने धुकाः थः मूल जुयाच्वंगु ब्रह्मायात अर्थात्
परमात्मानाप सम्बद्ध जुइ । थ्व अनुसारं हिन्दूधर्मय् दक्व
खंत केन्द्रित जुयाच्वंगु हे आत्मायात आधार क्याः खः ।
दक्व धार्मिक क्रिया उन्मुख जुयाच्वंगु हे आत्मां विमुक्ति
प्राप्त यानाकायेत खः ।

क्रिष्णनधर्मअनुसारं देवतापिसं निर्माण यानातःगु आत्मा
थःपिनिगु हे जूवनी । मनुष्य धयागु आत्मा व शरीरयागु
एकाबद्ध अवस्थाया नां खः । शरीर विनाश जूसांतवि आत्मा
विनाश जुइमखु । व सदाकालिक खः । मृत्यु जुइबलय् आत्मा
शरीरनाप छृट्य् जूसां तवि व्यक्तिपिनिगु स्थिरभावया अन्त्य
जुइमखु । क्रिष्णनधर्मअनुसारं छुं दिं लिपा दक्व शरीर
सीम्हेसियापाखें दनावयाः इमिगु आत्मानाप हानं मिलन जुइ ।
आत्मा यक्व हे सरल, द्रव्य जूगुलिं व भौतिक मखुगु पदार्थ
खः । वथे तुं व शरीरय् च्वंसांतवि शरीरनाप फरक-फरक
जुयाच्वनी । रक्षा यायेगु ला शरीरयात मख्से आत्मायात
खः । आत्मा शरीरनाप दुगु बन्धनं छुट्य् यानाकाये धुकाः नाप
मुक्त जुइगु वा नरकं मुक्त जुयावनिगु खं स्पष्ट जुयावइ ।
सीपिनिगुपाखें दनावइगु नं आत्मनाप शरीर अवश्य जुयाच्वंसा
तवि देवतापिनिनाप सम्बन्ध जुइगु वा स्वर्गया राज्यय् वनेगु
सदाकालिक जूगुलिं आत्मां शरीरयात अपेक्षा याइमखु ।

इस्लामधर्म नं आत्मायात विश्वास यानातःगु खं
न्त्यथनातःगु खनेदु । लोक्य् दक्ष वस्तु हे अल्लाह धयाम्ह
द्यःयागु परमाधिपत्य् दुश्यानाच्चंगु दु । इस्लामधर्म मनुष्यपित्ता
इहलोकया जीवन बियातःगु हे अल्लाहया निंति अले आत्मा
नं देवतायागु अधिकारय् दुःस्वानाच्चंगु खः । मुस्मांत्यसं
पुनरूपत्पतिया बारे खं मल्हा: सांतवि मृत्युपश्चात् हानं जीवन
प्राप्त याना काइगु निः दनि धका: विश्वास याइ । उकियात
हे कियामत, परमान्त निः अर्थात् मुक्तिया इन्साफ याइगु निः
खः । लोकया सुह, जुसानिसें अबलयूतकक मनूत बसोबास
यानाच्चंपि दक्ष मनूतयूत हानं व दिंखुनु हानं जन्म बिइ ।
लिपा अल्लाहया न्त्यः ने इन्साफया लागि न्त्यब्बाइ । युक्ति,
इन्साफय् न्त्याम्ह स्वर्गय् स्थापित याइगु जुयाच्चवन । इमित
सदाकालिक आशिर्वाद नं प्राप्त जू । युक्ति बूम्ह नरकय्
वनी । ध्व विस्तृत व्याख्याथनुसारं व्यक्ति, सत्त्वयाके उजःगु
सदाकालिक आत्मा दु धयागु धापु इस्लामधर्म नं स्वीकार या:
धयागु खं स्पष्ट जू वः ।

च्य॑ उल्लेख यानातःगु धर्मया व्याख्याय् आत्मा मदु
धयागु धापु न्त्यथनातःगु बुद्धधर्म छगू जक खः । स्व.
महाचार्य वालपोल राहुल महास्थविरं व्याख्या यानातःगु अनुसारं
अथे जूगुलिं हे मनुष्यपिनिगु सोच विचारया बारे इतिहासय्
बुद्धधर्मया थःगुहे मू दु । गौतम बुद्ध्या देशना कथं आत्मा
धयागु पिनेया लागि मनकल्पित मिथ्या विश्वास खः ।

आत्मा अर्थात् जीव विद्यमान जुयाच्चनीगु छु नं
स्थावरगु शक्ति वा प्रभाव व्यक्तिया अधिकारय् दयाच्चवनेमा:
धयागु धापु न्त्यायें जाःम्ह मनूया बारे नं जुइ । अथे
जूसांतवि थजा:गु विश्वास दुसा व दिट्ठगति, सोचाइ वा
महशूस यायेगु हे गलित खः धका: बुद्ध देशना यानाबिज्या:गु
दु । आत्मा दु धयागु धापुली दुविनाच्चंपि सुं मनूत थ्व आत्मा
मृत्युपश्चात् विनाश जुइ । भ्याःछपुति हे मदयेक मदयावनी
धयागु धाषुली दुविनाच्चवनी । व उच्छ्रेद दृष्टि खः । गुलिं
गुलिं आत्मा नित्य, मृत्युपश्चात् नं सदाकालिक जुयाच्चनी
धयागु धापुतिइ दुविनाच्चवनी । थ्वयात शास्त्रदृष्टि धाइ ।
बुद्ध देशनां थुपि धापु निगूयात नं प्रतिक्षेप याइ । बौद्ध दृष्टि
थ्व निगू अन्त नं अलग जुयाच्चवनी । नामरूप धर्म समूहय्
हेतुफलया रूपय् दया: मदयावनीगु स्वभाव विना आत्मा दु
धका: नित्य जूगु छु नं वस्तुत मदु धयागु बौद्ध धापु खः ।

थ्व प्रश्न बुद्धधर्म व्याख्या यानातःगु हेतुफलवाद अर्थात्
प्रतीत्य समुत्पादं स्पष्ट या: ।

बुद्धधर्मअनुसारं पुद्गल, सत्त्व धयागु सम्मुतिया रूपय्
व्यवहार या:सां नामरूप समूह जक सिवाय् पुद्गल सत्त्व
धका: छु नं मदु । रूप, वेदना, सञ्चार, संखार, विज्ञाण
आदि स्कन्ध छ्यपायं जुइगु अवस्थायात व्यवहार याये अपुइक्या
निंति सत्त्व, पुद्गल धका: न्त्यथंगु वा सुसूचित या:सां व
हेतुप्रत्यय् हे जक उत्पन्न जूगु सिवाय स्वतः दयावःगु वा
उत्पन्न जुयावःगु मखु । बाहन वा रथ धयागु छु दु धका:
धा:सांतवि बाहन जुहत ला उकियात माःगु दक्ष सर-
सामानत छ्यायत्या: जोड्य् या:सातिने जुइगु खः । उकिया
प्रत्येक भाग छ्यटेयाना: स्वत धा:सा उकियात बाहन (गाडी)
धका: धाये फइमखु । पुद्गल वा सत्त्व धयागु सम्मुति जक
जूगुलिं उकी छु नं स्वीर, बदलय् मजुइगु आत्मा विद्यमान
धका: धाये युक्तियुक्त मजू । विद्यमानया बारे बुद्धधर्म
न्त्यथनातःगु न्त्यागु हे क्षणय् नं दया: मदयावनिगु
हेतुफलया परम्पराया रूप खः । छु दु धका: धाये फइगु
हे उकिया हेतु कारक स्वभाव दुसातिनि खः । अथे जूसा
दक्षया नं विद्यमान स्वभाव दयाच्चंगु हे सापेक्षभावया आधारय्
खः । थुकियात बुद्ध हेतुफल न्यायपाखे व्याख्या याना:
आज्ञा जुयाबिज्या:गु दु:

“इमस्मिं सति इदं होति, इमस्तुप्पादा इदं उपज्जति
इमस्मिं असति इदं नहोति, इमस्तु निरोधा इदं निरुज्जक्ति ।”
(संयुक्त निकाय)

“थ्व दत धा:सा व दया वइ

थ्व उत्पन्न जुल धा:सा व उत्पन्न जुया वइ

थ्व मन्त धा:सा व दइमखु

थ्व मदया वनिगुलिं व नं निरोध जुइ”

न्त्यागु न वस्तु हेतुं याना: उत्पन्न जुयावइगु, फलं
याना: विद्यमान जुयाच्चंगु धयागु हे स्थावरगु बदलय् मजुइगु
स्वभाव मखसे दयावया: नं मदयावनिगु, मदया: नं दयावइगु
हेतुफल सम्बन्ध खः । थन हेतु व फलया दथुइ दुगु सम्बन्धया
दथुइ सामान्य मिखां खनेमदइगु जूयानिति व विलय मजूसे
न्त्या:वनिगु स्थावरगु तत्त्वया रूपय् यक्वसियां विश्वास
यानाच्चंगु दु । तर हेतु दुसा फल दयावइ यें हेतु मदुसा फल
नं दइमखु ।

प्रत्ययं याना: उत्पन्न जुइगु अन्यन्य सापेक्ष स्वभाव धयागु मूल धर्म आधारयाना: क्यातःगु साधक भिन्निंगू दुगु प्रतीत्य समुत्पादं व्याख्या यानातःगु सत्त्वपिनिगु विद्यमान व अविद्यमान दयावद्विगु स्वभाव खः ।

अविद्या (यथार्थ्यात् मथुइगु) याना: कुशल अकुशल चेतना अर्थात् संखार उत्पन्न जुइ । संखारं याना: विज्ञाण अर्थात् प्रतिसन्धि मन उत्पन्न जुइ । विज्ञाणं याना: नामरूप उत्पन्न जुइ । नामरूपं याना: (मिखा, न्हायपं, न्हाय, मे, काय, यन आदि) आयतन उत्पन्न जुइ । आयतनं याना: स्पर्श अर्थात् आरम्भण चित्तनाप घट्टन सुहु जुइ । स्पर्श याना: वेदना अर्थात् रस (मन सालीगु वस्तु) अनुभव याइ । वेदनां याना: तृष्णा उत्पन्न जुइ । तृष्णां यानाः उपादान अर्थात् दृढपूर्वक ज्वनाकाइगु उत्पन्न जुइ । उपादानं याना: भव उत्पन्न जुइ । भवं याना: जाति अर्थात् जन्म जुइ । जातिं याना: जरा (बृद्ध), मरण (मृत्यु), शोक (दुःख), परिदेव (विलाप) आदि दुःख राशि उत्पन्न जुइ ।

जीवन सृजना जुयावःगु व विद्यमान जुयाच्चवनीगु थुगु प्रकारं जुयाच्चवन । थुकियात मेगु प्रकारं कायेबलय् जीवनया निरोध अर्थात् दिकेगु दयावःगु आधार थुइकाकाये फड़ । अविद्या आदि व्याक क्षेत्र मदुसा उकिं दयावद्विगु फल नं प्राप्त जुइमखु । जन्म मन्त धा:सा मेगु दुःख आदि भन्फट नं दइमखु । वर्थे तुं थन आत्मा धका: काये ज्यूगु छुं नं मदु धयागु स्पष्ट जू 'आत्मा' 'जि' धका: न्त्यारगु हे नाम न्त्यथनातः सांतवि फरक मजुइगु बदलय् मजुइगु सदाकालिक छुं नं वस्तु वा पदार्थ मनुष्यपिके वा संसारय दु धका: कल्पना यायेगु नं मिथ्या विश्वास अर्थात् मनोमय संकल्प जक धयागु खें प्रतीत्य समुत्पाद धर्मं व पञ्चस्कन्ध धर्मं नं स्पष्ट याना: न्त्यथनातःगु दु । उकिं बुद्धर्म मेमेगु धर्मनाप स्पष्ट रूपं फरक जूगु अनात्मवादी दर्शन खः ।

डॉ. डिं-जनिंया लाई झाईयन

देव भाषित देववाक्य अर्थात् पारम्परिक धार्मिक मूल ग्रन्थयात आधार मानय् याना: क्यातःगु सर्वशक्तिशाली द्यःपिनिगु इच्छानुसारं भिं मभिं विनिश्चय याइगु नं ला बुद्धर्म बाहेक लोकय् यक्व धयायें धर्मय खनेदु । व अनुसारं द्यःपिं प्रसादय् थ्यनिगु (विज्याइगु) वसपोलपिसं स्वकीय भाषितय् भिं धका: प्रकाश यानातःगु छुं दुसा वहे मनुष्यपिसं नं व्यवहारय्

छुचलेमा: । 'भिं' निश्चय जुइगु देव इच्छा, देवप्रसाद, देवभाषितया रूपय खः । वर्थे तुं देवतापिं अप्रसादय् प्रतिस्थित जुइगु नं वसपोलपिनिपाखें स्वकीय भाषित 'मभिं' धका: प्रकाश याःगु पति छुं दुसा व मनूतयसं मयायेमा: । 'मभिं' धका: निश्चय जुइगु नं देव इच्छां, देवप्रसाद, देवभाषित अनुसारं खः । भिं मभिं निश्चय यायेगुलिं थथे देववाक्य धंका: मानय् यानातःगु कृति प्रभाणया रूपय् कायेगु हे किप्तियन, हिन्दू मुस्लिम आदि धर्मय खनेदु । देवतापिनिगु इच्छा अर्थात् देवभाषितयात उल्लंघन याइमह व्यत्क्रियात मृत्युण्ड बीगु तकं साधारण खः धका: गबले गबले देववादी धमौतयसं स्वीकार याइ ।

बुद्धकालीनिसे प्रकरः जुयावयाच्चवंगु मानव केन्द्रित धर्म मार्गया रूपय् बुद्धर्म रवः । मानव चिन्तन सफल यायेत मानव केन्द्रित धर्ममार्गया रूपय् भिं मभिं निश्चय यायेबलय् नं बुद्धर्म भन्न हे पार व स्वतन्त्रयात पक्षधर धयागु स्पष्ट जुइ ।

कुशल-अकुशल, पुण्यपाप, करणीय-अकरणीय, सेवितव्य-असेवितव्य साधु-असाधु सार-असार थेजःगु व्यवहारपाखें आचार धर्मविषयय् भिं मभिं आदि मनुष्य कार्यत बौद्ध मूल ग्रन्थय बालाक स्पष्ट जुयाच्चवंगु दु । अजाःगु कार्यत निश्चय यायेत बुद्धकालीन समयाग्या मुख्य मेंहृदण्ड जुयाच्चवंगु निगू खें न्त्यायने ।

1. छुं कियायात आधार जूगु मानसिक तत्त्व अर्थात् चेतनामूलयात विश्लेषण याना: व अनुसारं कियाय् भिं मभिं निश्चय यायेगु ।
2. छुं कियाअनुसारं प्रतिफल अर्थात् विपाक्या वा रे विश्लेषण याना: व अनुसारं भिं मभिं निश्चय यायेगु ।

थन न्हापांगु मेंहृदण्डअनुसारं छुं कियाया आधार जुयाच्चवंगु मानसिक तत्त्व लोभ, द्वेष व मोह आदि अकुशलमूलय दुथ्याःसा व किया अकुशलकर्म खः । वर्थे तुं कियाया आधार जुयाच्चवंगु मानसिक स्वभाव अलोभ, अदोष व अमोह आदि ध्व कुशलमूलय दुथ्याःसा व किया कुशल कर्म खः । भिंगु किया खः । थथे कुशलमूल व अकुशलमूलअनुसारं भिं मभिं धका: निश्चय याये फड़ । मजिभमनिकाय सम्मादिट्ठ सूत्रअनुसारं कुशल व अकुशलमूल, अकुशल व अकुशलमूल महसूस जुइगु यथार्थ्यात खेंकेगु सम्मादिट्ठ खः ।

मजिफमनिकाय कलामसूत्रअनुसारं लोभं, द्वेषं व मोहं आदि चेतनामूलक कुशलं । कुशलमूलं प्रभवं जुइगु किया कुशलं खः धकाः थः म्हेस्यां सीकाः, खंकाः प्रत्यक्षं यायेमाः । मिभुपि, जिं चेतनायात् कर्म धकाः धयाच्चवना । काय, वाक् व मनं सोचविचारं यानाः कर्म याइ । मजिफमनिकाय उपालिसूत्रअनुसारं स्वंगू द्वारं याइगु थजाः गु कर्ममध्ये मनोकर्म हे शक्ति सम्पन्नं खः । थथे मनोवैज्ञानिक आचारविज्ञानं जोड्यथानाः आचारधर्मं विषयं भिं मभिं धकाः निश्चयं यायेबलय् मनोवैज्ञानिक आधारं बुद्धकालीन समयय् विद्यमानं जुयाच्चंगु दुधयागु स्पष्टं जू ।

थ निगूणं मेरूदण्डअनुसारं सुफलं अर्थात् प्रतिफलं सुखं खःसा (भिंगु खःसा) व किया भिं । विपाकं दुःखं खःसा व किया मभिं । थथे प्रतिफलयात् सोचविचारं यानाः भिं मभिं निश्चयं यायेमाः ।

धर्मपदय् बइगु 'न तं कर्मं करतं साधु, तं च कर्मं करतं साधु' धयागु गाथाअनुसारं छुं क्रियां लिपा पश्चात्तापं सिद्धं जुइगु खःसा, व मभिंगु किया खः । छुं क्रिया यानाः खविं दुगु ख्वालं पश्चात्तापं चायेमाली व मभिं । छुं क्रिया यानाः लिपा प्रसन्नं जुइ दइ, पश्चात्तापं जुइ मालीमखु, व मिंगु कार्यं खः ।

धर्मपदय् हे 'इधं नन्दति, इधं तप्पति' इत्यादि

गाथाय् नं ध्वं हे अर्थं खनेदु । व अनुसारं प्रतिफलया स्वभावं बालाक दुवाला स्वयाः भिं मभिं निश्चयं यायेमाः ।

मजिफमनिकाय अम्बलटिठक राहुलोवादं सूत्रं ध्वसिवे छपला: न्त्यःने तयाः बालाक दुवाला स्वइ । मेरूदण्डया अनुसारं प्रतिफलयात् विश्लेषणं यानाः भिं मभिं दुवालाः निश्चयं यायेगु स्यनी । व अनुसारं छुं नं ज्या किया, कार्यं थः गु अहितं (मभिं) या लागि, मेपिनिगु अहितया लागि निगू पक्षया नं अहित हे जुइगु खःसा, व मभिं (अकुशल) किया खः । छुं क्रिया थः गु व मेपिनिगु वा निगू पक्षया नं बालाइगु जूसा वा भिनीगु खःसा व भिं (कुशल) क्रिया खः । थ देशनाय् महत्त्वपूर्णगु कारणं ला क्रियाया भिं मभिं निश्चयं यायेबलय् व्यक्तिपिसं थः बारे थें तुं कतःया बारे नं सोचय् यानाः स्वयेमा: धयागु खनेदु । थन ला थः व कतः धयापि निगू पक्षयात नं निष्कलगु क्रिया अर्थात् बामला: गु मभिंगु विपाकं दुगु क्रिया मभिं याये मज्जू । मिंगु प्रतिफल दुगु क्रिया भिं धयागु मेरूदण्ड न्त्यब्यया: क्यनेछिं । बुद्धकालीन समयं भिं-मभिं समीक्षा यायेगु देवतापिंत वा कृत्यात हनाः नं मखु । समाजं सम्मत यानातः गुयात वा राज्य व्यवस्थायात जक हनाः नं मखु । स्वतन्त्रं स्वभावं बौद्ध आचार विज्ञानया प्रमुख लक्षणं खः धयागु खं कलामसूत्रं न्त्यब्यया क्यनी । (कथहं) .....

स्वः-स्वः थाय् मसां खनाः, त्रासन्या त्रासं नुगलय् पुनाः
जान माः वंम्ह मनूयात, आश्रयं व्यूम्ह व वृक्षं मखुला ?

जीवनं म्वायेत कमाय् यायेत, पर्वः गःपि बनियातयत् !
तान्वयाः इतिमिति कंबलय्, सिचुका व्यूम्ह व वृक्षं मखुला ?

युद्धं त्याः गु नुगःया दुने नं, चिन्तां पुनाच्चंम्ह मनूयागु,
देशविदेश थ्यकं वनाः, धर्मदूतं जूम्ह व वृक्षं मखुला ?

मा छमाय् हे इवःइवः थाहां वंसां, विस्कंगु रूपं त्यकाच्चवनिम्ह !
मा छमाय् हे गःगः जुया, गःगः दुने थः जुयाच्चवनिम्ह !

तापाकं स्वःसा खनीम्ह, सतिकं सकसियावे हथाय्म्ह,
बुद्धत थाय् गुं छुं म्वाःम्ह वृक्षया नां व कल्पं मखुला ?

क्लप्तुक्षा

या

क्लप्तुक्षा !

बुद्धरत्नं शाक्य 'क'

“सुशीला अरया ? धा ... मन्त .... ला ”

कोणडन्य संघाराम
बुद्धविहार

नित्यकर्म कवचाल, धा: खिउँसे हे चवंति, कम्पुटरय्
सनाच्चनाम्ह जि-टेलिफोनया घण्टी भसंग वथें जुल । छङ्गा:
फोनया रिसिभर ल्हवनेत सुर्थं सुर्थनिसें सुयागु फोन ज्वी
धयाथें मजूगु ला मखु, अथे नं काचाकक ल्हवना । दुःखं
जा:गु वेदनां प्या:गु भावनात्मकताय् दुविनाच्चंगु अले न्त्यस:
ल्वाकज्या:गु श्रद्धेय सुदर्शन महास्थविरया पूर्णरूपं तज्याये
मफुथें च्चंगु ल्वय् स: ध्वल....)

- सु ... ? कोणडन्य ला ?
- भन्ते बन्दना ! ख: भन्ते !
- सुशीला अर्या भन्त .... छुं सिलला (विट्वल जुया:)
- सुशीला अर्या ? ! धा: .... मन्त .... ला !, मस्यूनि
भन्ते !
- अनागारिका संधया सचिव माधवीं फोन यात, चन्हय्
पाटन अस्तालय् मन्त धा:गु, थौं सिलाच:रे, न्हिच्छ्यक
वसपोल चवना बिज्याइगु तनबहा: - जयमंगल विहारय्
अन्तिम दर्शनार्थं तयेगु खैं जुयाच्चन हैं ।
- भन्ते ! सीम्ह (पार्थिव शरीर) अन थ्यने धुंकल ला ?
- अस्तालय् तिनि, का: वनेगु व्यवस्था जुयाच्चन थें ।
- अँ उखें थुखें मा:थाय् जिं नं फोन याये, लुम्बिनी नं खबर
छ्वयेधुन । अशवधोष भन्ते गन ... ?
- श्रीध: विहारय् जुइमा:, मखुसा भौंतय् जुइ भन्ते !
- जिं हे Contact याये, भौंतया नम्बर गुलिलय् ?
- ०११-६१२४४ भन्ते !
- पत्रपत्रिकाय् News छ्वयाब्यु, Media छंगु जिम्मा
जुल । खबर मर्थनिथासय् फोन Contact यायेगु स्व ।
- ज्यू हवस् भन्ते ! ....

क्वात्राकक स: लिसें त्वांय् त्वांय् स: तायेदइ, फोन
तयाबिया । सुशीला गुरुमां नं मन्त का ! धका: छुं ईतक
स्तब्ध हे जुयाच्चना । धात्थें गजब हे ख: कि 'मन्त' - ध्व

खंगव: तसकं हे नुगलय् दुने दुनेतकं थिइगु खंगव:
भावनात्मकतालिसे स्वापू दुगु खंगव: , गुगु न्हायपनय् ध्वयेमात्र
मनूया मन:रिस्ति हे हिली, छुं यानाच्चंम्ह ख:सा उकी विचलन
ध्वदुइफु, छुं स्वयाच्चंम्ह ख:सा ख: मखु बुलुसेच्वथें तिफ्याये
फैमखु, न्त्यानाच्चंम्हसिया गति थप्प दिइ, इति इतिं
न्हिलाच्चंम्हसिया मिखाय् न्हिलासू तनाः ख्वबिधाः हाइ, लय्ताः
भ्र्यविनाच्चंगु ख्वाः सुपाँचं भूयै खिउँसे च्चनावनी, थुलिसम्म
कि थुकिं भाव, अवस्था व परिरिथितिया ख्वाः पा: हे हिलाबिइ ।
छुं हे कथं स्वापू मदुपिं, गुपिं म्ह हे मस्यू गुपिनिगु छुं च्यूता:
हे मदु, असम्बन्धितपिं मन्त धका: धाइबलय् भीगु नुगलय्
खास छुं हे प्रभाव लाइमखु तर सतीपिं, गुपिलिसे आत्मीय
स्वापू धार्मिक लिसें विभिन्न कथं स्वापू बःलानाच्चनी, क्वातुगु
स्वापू चिनाच्चनी, इपिं 'मन्त, सित' धाइबलय् भीत छङ्गा:
स्तब्ध हे यानाबिइ, नुगःयात ख्वाउँसे व हिकाबिइ, अले
छङ्गा: मानासिक परिवेशयात छ्गु दुनियां मेगु दुनियाय् थ्यकाबिइ,
थथे जुइगु स्वभाव धर्म हे जुयाच्चन, प्रकृति हे जुयाच्चन
गुकियात न सुनां पनेफइ सा न थुकिं सुयातं हे त्वःती ? !

वस्पोल मन्त धैगु खं स्तब्ध जुयाम्ह जि, Computer
या ज्या दित, तुरन्त हे आयुष्मान निग्रोधयात फोन याना ।
सुदर्शन भन्तेन आज्ञा जुयाबिज्या:गु संचारया लागि सहलह
व्याका । उखें-थुखेयाना: समाचार बिड्या लागि खैं मुंका,
फोटोया अभाव जुया: वसपोल गुरुमांया हे सफूया फोटों ज्या
क्या । वस्पोल वर्तमान परिप्रेक्षय् नेपा:या दकलय् थकालिम्ह
गुरुमां, "भिक्षुणी अनुयायी अनगारिका संघ" या अध्यक्ष
ख: । सम्बन्धित पक्षथासय् वसपोलया विवषययात क्या:
क्यनाबलय् - "मस्यू ..., मदु .... फलानामेसिके ..." थें
जिम्मेवारी मदुगु, असांगठनिक, अव्यवस्थित, लिसः प्राप्त
जूबलय् मन्य अभ आपा: खैं ल्हात ।

नेपालय् थेरवाद बुद्धशासन पुनर्जगरण यायेगु ज्याखैंय
महाप्रज्ञा, कर्मशील, प्रज्ञानन्द, अमृतानन्द, धर्मालोक, रत्नपाली,
धर्मपाली व संघपाली- थुपिं व्यक्तित्व छ्गु इतिहास हे

जुइधुंकल । खुगू दशकया दौरानय् थौं वर्तमान अवस्थाय् नेपाली भिक्षु श्रामणेर व अनगारिकापिनिगु ल्या: निसः म्ह ति थन । प्रवजितपिसं संघ वा संगठन दयेका तःथें गुगु संघबद्ध व सांगठनिक तवरं न्त्यायेमा:गु खः व अभं जुइमफुनि । सुखा संघस्स सामग्र- धैगु बुद्ध बचं ओफेल्य लाथें जुयाच्वन । थुकिया लागि विशेषतः युवावर्ग-प्रवजितपिनि दध्वी सजग व सचेतता अले संघ-संगठनयात गुकथं व्यवस्थित याये धैगुपाखे नुगः क्वसिइके मा:गु अपरिहार्यता जुइधुंकल । मखुसा कन्हेया भविष्य छ्युसे च्वनीगु अवश्यम्भावी खः । असांगठनिक व अव्यवस्थितया कारणं छम्ह इतिहास दयेके धुकूम्ह सुशीला अय्या मदुबलय् थ्व हालत धा:सा .... थुकी सकलसिनं ठण्डा दिमागं सोच्य् याये मा:थें च्व । भीथाय् सांगठनिक रूपं व्यवस्थित रूपं न्त्यायेगु पाखे मिखा व्यये सःपिं तसकं हे म्होतिनि सा उकथं वनेमा:, अथे या:सा छु जुइ धैगु अवधारणापाखे अनभिज्ञपिं न मदुगु मखु । अझ थन सांगठनिक-संघबद्ध जुयाः वनेमा:गु बांला:गु ख्यै वना: झं हे असांगठनिक, अव्यावहारिक, बेमेल व विचलन भाव पिज्येकीपि छ्यगु बांला:गु प्रवृत्ति हावी जुयावःगु खने दु । दुरु दासि वयेथें जा:गु प्रवृत्ति व लिटल नलेज इज ड्यान्जर मानसिकतापाखें भी थवं थवय् सतर्क जुइमा:गु थौंया आवश्यकता खः ।

Media पाखे वनेगु दौरानय् थुकथं नुगलय् धौ-बजि वा:गु खःसा वस्पोल मदुम्ह 'सुशीला अय्या' लिसे जिमि 'चस्वांद्र त्वा:' या भावनात्मक स्वापू क्वातुसे च्व । त्वालय् समकालिनपि पासापिं अले दाजु-तता, काका-काकी, तःमां-तःबा:, अजा-अजिपिं सकसिनं म्हस्यूम्ह गुरुमां-सुशीला गुरुमां खः । गणमहाविहारय् नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाय् सुशीला गुरुमांया आपालं योगदान दुशु खः, गन चस्वांद्र त्वा:या ८० प्रतिशतं मल्याक मस्त मुना: शनिबार परियति शिक्षा व्वं वनीगु खः । उगु गणमहाविहारया परियति जिमि त्वा:या त्रिरत्न मानन्धरयात बौद्ध क्षेत्रय् थने हल सा उगु हे परियति युवा बौद्ध समूह न्त्यज्या:गु खः । १५ दैं स्वयां न्त्यवः गुबलय् गणविहारय् म्हितुम्हितुं परियति व्वं वनेगु खः, उबलय्या दिं लुमनिबलय् मनय् न्त्याइपु ता:, धर्मप्रीति उत्पन्न जू । धात्येला जितः परियतिया ख्वं पिहां वइबलय् सुशीला गुरुमां तसकं हे लुमं । वस्पोल उबलय् पूजाचार्य अश्वघोष महास्थविरया 'पालि-प्रवेश' व्वंकाविज्या:गु खः । मस्त सकले वस्पोल गुरुमां खना:

र्या:, वस्पोल कडा । शब्दार्थ न्यनीगु बरोबर, जिं धायेमफुबलय् कालांकुलुं हालाच्वनाबलय् न्हाय्पं ज्वंगु अझ चौरय् तया: न्हाय्पं ज्वंका: उद्वस् याकूगु गुबले पासापिनि दध्वी छ्वा: ट्याउँकागु थौतकं भसंग भसंग लुमं, स्मृतिया मानसपटलय् अपुनाच्वन तिनि ।

१२ दैं न्त्यवः हर्षबहादुर बाज्याया प्रेरणां भन्ते जुइधुंका: नं वस्पोल गुरुमां चसानयाम्ह गुम्ह खः धका: पुचलय् मा:बिज्याइ । 'जि' खः धका:, धायेबलय् वस्पोल परियति व चस्वांद्र त्वा:या स्वापू-ख्वं कुला: त्वःतेगु बिचा: यायेमज्यू त्वै धका: बार बार हे धयाबिज्याइगु खः । थःपिसं स्तनेकने यानातयाम्ह, चस्वांद्रया कायमचा छम्ह ल्यना हे च्वसां ज्यूगु ला खः ..... । धका: त्वा:यापिन्त बार बार न्त्यथनिगु जुयाच्वन ।

सुशीला अय्या छुं दैनिसे म्हं मफयाच्वंम्ह, अ. कमला च्वनाबिज्याइगु पदाकीर्ति विहारय् वस्पोल आराम क्याच्वंबलय् बरोबर नापला: । न्त्याबले चसानयाम्ह छःपिं खःला ? त्रिरत्न, जगत्माया .... आदि न्यना हे च्वनीगु । उबलय् नं बरोबर जिं पुलांगु मचाबलय्या मचाबाखं कनेगु, सिकु सिकुधा:गु मिखा हे खने मदयेक न्हिलीगु खः । वस्पोलयात गवहालिकथं सुदर्शन भन्तेन जिपिं कीर्तिपुर वनाबलय् जाकि न्यायेत ध्यबा व्यूगु नं लुमं ।

वस्पोलया पार्थिव म्हयात अन्तिम दर्शनार्थ तयातःथाय् माननीय मन्त्री रामकृष्ण ताम्राकार, ललितपुरया उपमेयर, धर्मोदय सभा, युवा बौद्ध समूह, युवक बौद्ध मण्डल आदि पुचलं श्रद्धाङ्गलि देव्याःवःगु खः । कथहं .....

आनन्दभूमि पत्रिकाको आजीवन सदस्यमा थप :

१. प्रतिभा समाज, कुपण्डोल
आजीवन सदस्य शुल्क रु. १०००/-

२. मिलन वज्राचार्य, गाबहाल, ललितपुर
आजीवन सदस्य शुल्क रु. १०००/-

उहाँहरूलाई आनन्दभूमि परिवार हार्दिक
साधुवाद व्यक्त गर्दछ ।

मार्फत हेराकाजी सुजिका:

ल.पु. नागबहा:

आनन्दया द्यर्तत

प्रस्तुति - हेराकाजी सुजिका:

भगवान् बुद्धया नीजि सेवक जुइम्ह आनन्द भिक्षुं थः त यः गु प्यता व मयः गु प्यता जम्मा याना: च्यागू शर्तत
पवगु खः । थुपि च्यागू शर्तत थथे खः

१. भगवान् बुद्धयात प्राप्त जूगु वाला: गु चीवर वस्त्र आनन्दयात मबीगु ।
२. भगवान् बुद्धयात प्राप्त जुइगु सा: सा: गु नयेगु वस्तु आनन्दयात मबीगु ।
३. भगवान् बुद्ध च्वनाबिज्याइगु गन्धकुटीस (कोथाय्) आनन्दयात मथ्यनेगु ।
४. भगवान् बुद्धयात व्यक्तिगत निमन्त्रणा याइथाय् भोजनया लागि आनन्दयात ब्वना मयंकेगु ।
५. आनन्द स्वीकार यानातः गु निमन्त्रणाय् भगवान् बुद्ध बिज्यायेमा: ।
६. यक्व तापाकंनिसे भगवान्या दर्शन याये धकाः मनूत वयेफु अबलय् इमित न्त्यागु इलय् न छः पिंथाय् ब्वनाहये
पावये जुझ्मा: ।
७. आनन्दयात गुबले छुं खैं शंका जुइबलय् तुरुन्त भगवान् नापलाना: आनन्दया शंका खैं न्यने पावये जुझ्मा: ।
८. भगवान् बुद्ध आनन्द मदुथाय् गनं उपदेश कनाबिज्याः सा वहे खैं आनन्दयात हानं छ्वकः कनाबिज्यायेमा: ।

Wisdom : The jewel

— Dolendra Ratna Shakya

Chakupat, Lalitpur.

Indeed, Wisdom is the jewel,
Try hard for it so well,
Insects, birds and animals,
None can acquire this tool,

Taking precepts with open - heart,
Develop mind one-pointed and sharp,
Blooming flowers of wisdom fast,
Make this life the extreme last.

Being sober and truthful,
Remain aloof from immorals,
Contemplating on the teachings well,
Follow Right Path, so wonderful

Listen to the Teachings, come,
Be equanimous and feel freedom,
Practising the Dhamma, uncommon,
Adorn this life with wisdom.

Death is a must in life,
Be heedful with a smile
To uproot suffering so well
Dhamma is there, without fail.

May all be happy !

बौद्ध गतिविधि

बुद्धपूजा

२०५७ माघ २६, काठमाडौं-

यहाँको आनन्दकुटीविहार स्वयम्भूमा प्रत्येक महिनाको पूर्णिमाका दिन हुने बुद्धपूजा, धर्मदेशना, दानप्रदान आदि कार्यक्रम आज पनि सम्पन्न भयो । माघ पूर्णिमाको पवित्र दिनमा सञ्चालित बुद्धपूजामा जेष्ठ भिक्षु संघनायक अनिरुद्ध महास्थविरबाट बुद्धपूजा एवं शीलप्रदान गर्नुभयो । सोही बेला विपिटकाचार्य भिक्षु कुमार काश्यपबाट भगवान् बुद्धारा आयुसंस्कार परित्याग गर्नुभएको विषयमा धर्मदेशना गर्नुभयो भने साहु ज्ञानज्योति कंसा आरबाट दानप्रदान, जलपान एवं भोजन सम्पूर्ण भिक्षुसंघ, अनगारिकाहरू एवं उपासक/उपासिकाहरूलाई प्रदान गर्नुभएको थियो ।

आजकै दिनमा ओम्बहालको मञ्जुश्रीनक महाविहारमा भिक्षुसंघबाट महापरित्राण पाठ सम्पन्न भयो । उपासक दानरत्न शाक्यबाट महापरित्राण पाठ गराउँदैको उक्त धार्मिक कार्यको अभिभारा भिक्षु भृत्यले लिनुभएको थियो ।

आ. सुशीलागुणमांको ढेहावथान

२०५७/११/९ ललितपुर-

बुद्धशासनमा अनवरत कियाशील भई सेवा पुच्याउनुभएकी श्रद्धेया अनगारिका सुशीला गुरुमांको पाटन हस्पिटलमा उपचार गराउँदै देहावशान भएको छ । उहाँ बौद्ध परियति शिक्षामा सर्वप्रथम कोविद पास गर्नुभएकी अनगारिका हुनुहुन्थ्यो । अखिल नेपाल भिक्षुणी अनुयायी अनगारिका संघकी अध्यक्ष उहाँले विगतका कठीनपूर्ण राजनीतिक वातावरण (राणा शासन) कालमा निर्भीक भई नारी शिक्षाको लागि ठूलो योगदान गर्नुभएको थियो भने वि.सं. २००१ सालमा अनगारिका हुनुभएकी उहाँ भोजपुरनिवासी हुनुहुन्थ्यो र उहाँ गृहस्थ छाँटाको नाम आशामाया शाक्य थियो ।

दिवंगता सुशीला अनगारिकाको शबलाई सर्वसाधारण जनताको दर्शनार्थ ललितपुर उपमहानगर परिक्रम गराइ संखमूलमा लगी भिक्षु महासंघबाट परित्राण पाठ गरी दागबत्ती दिई अन्तिम संस्कार गरिएको थियो । अन्तिम संस्कारमा

दागबत्ती दिनेहरूमा सर्वश्री भिक्षु महासंघका उपसंघनायक सुबोधानन्द महास्थविर, भिक्षु महासंघका अध्यक्ष बुद्धघोष महास्थविर, त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर, भिक्षुणी अनुयायी अनगारिका संघकी सचिव अनगारिका माधवी तथा दिवंगत अनगारिका सुशीला गुरुमांकी निकटतम नातेदार उहाँकी भतिजा बुद्धराज शाक्यलगायत अन्य उपस्थित श्रद्धालुहरूले पनि दागबत्ती दिई अन्तिम श्रद्धाङ्गलि अर्पण गरिएको थियो ।

स्मरणीय छ— उहाँको जीवनकालमा उहाँले परियति शिक्षालाई प्रगाढ गरी जनसमझ प्रचारप्रसार गर्ने कार्यमा अनवरत लागिर्पनुभएको थियो । उहाँ दिवंगत गुरुमांप्रति आनन्दकुटी विहार परिवार, दायकसभा तथा विहार गुठी एवं आनन्दभूमि परिवार एवं अमृतधम्म स्कूलसमेतले हार्दिक श्रद्धाङ्गली अर्पण गर्दछ ।

जागरणमूलक शिविर सम्पन्न

१४ फागुन २०५७, ठेचो- ललितपुर -

बुद्धविहार, भृकुटीमण्डप र बौद्ध वृद्धाश्रम, बनेपाका संस्थापक श्रद्धेय दिवंगत भिक्षु सुमंगल महास्थविरको दुइदर्घीय पुण्यस्मृतिमा बुद्ध विहार संरक्षण समितिको प्रायोजनमा बेलुवनाराम विहारको आयोजनामा तथा सुखीहोतु नेपालको व्यवस्थापनमा ललितपुरको ठेचोस्थित बेलुवनाराम विहारमा फागुन १३-१४ गरी ९० जवान प्रशिक्षार्थीहरूलाई जागरणमूलक दुर्झिदिने बुद्धधर्म परिचयात्मक शिविर सञ्चालन गरिएको छ । मुख्य अतिथि बुद्ध विहारका प्रमुख भिक्षु कोण्डन्यले पानसमा दियो बाली उद्घाटन गरिएको उक्त समारोहमा शिविरका संयोजक एवं केन्द्राध्यक्ष भिक्षु निग्रोध, विहारका सचिव रत्न महर्जन, श्रीलंकाली उपासक चाणक्यहरूले मन्तव्य व्यक्त गरेका थिए भने बेलुवनारामका अध्यक्ष बेखालाल महर्जनको सभापतित्वमा सम्पन्न उद्घाटन समारोहमा वसन्त मालीले कार्यक्रम सञ्चालन गरेका थिए ।

दुर्झिदिने जागरणमूलक शिविरमा श्रद्धेय भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले बुद्धको अर्थनीति, भिक्षु कोण्डन्यले धर्म र

सांघिक जीवन, भिक्षु सुशीलले धार्मिक जीवन र युवावर्ग, डा. लक्षण शाक्यले 'आधुनिक युगमा बुद्धधर्म', प्रा. सुवर्ण शाक्यले बुद्ध, धर्म र संघ, अनगारिका जानवतीले शील, समाधि र प्रजा, आ.वि. वन्द्यले बुद्ध र कान्तिकारी पक्ष, त्रिरत्न मानन्धरले बुद्ध शासनको इतिहास र विपिन्द्र महर्जनले— बुद्धधर्म र समाज विषयमा प्रशिक्षण दिनुभएको थियो ।

शिविरको अन्त्यमा विहारका उपाध्यक्ष.....को सभापतित्व एं अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका धर्मनुशासक भिक्षु अश्वघोष महास्थिविरको प्रमुख अतिथ्यमा समापन समारोह आयोजना गरी ९० जना प्रशिक्षार्थीहरूलाई प्रमुख अतिथिले प्रमाणपत्र एं पुस्तक प्रदान गरेका थिए । उहाँले नाड्लो र छान्नीको उदाहरण दिई प्रशिक्षार्थीहरूले नाड्लोको जस्तै शैली अपनाउनुपर्ने कुरामाथि प्रकाश पार्नुभयो । उक्त समारोहमा भिक्षु कोण्डन्य, भिक्षु निग्रोध, भिक्षु सुशील, गौतम महर्जन, विपिन्द्र महर्जनहरूले मन्तव्य व्यक्त गरे भने प्रशिक्षार्थीहरूबाट मिलन महर्जन, सरू महर्जन, कृष्णकुमारी महर्जन, नन्दकुमारी मालीले प्रशिक्षणको सकारात्मक पक्षबारे अनुभवका कुराहरू बताएका थिए ।

संघनायक निष्ठु अनिष्टु भूमिति अनिष्टु भूमिति सुन्मंगल अनुभवित्ति अनिष्टु भूमिति सुन्मंगल पुरुषकार

बुद्धविहार, भृकुटीमण्डप तथा बौद्ध वृद्धाश्रम, बनेपाका संस्थापक श्रद्धेय दिवंगत भिक्षु सुन्मंगल महास्थिविरको पुण्यस्मृतिमा बुद्धशासनिक क्षेत्रमा योगदान पुन्याएका व्यक्तित्वहरूलाई कदर अभिनन्दनस्वरूप वर्षेनी एकजनालाई सुमंगल स्मृति अभिनन्दन पुरस्कार दिने योजनाअनुसार संघनायक श्रद्धेय भिक्षु अनिरुद्ध महास्थिविरलाई पहिलोपल्ट यो अभिनन्दन पुरस्कार दिने भनी बुद्ध विहार संरक्षण समितिले घोषणा गरेको छ । उहाँलाई एक समारोहका बीच उक्त अभिनन्दन पुरस्कार प्रदान गरिने कुरा बुद्ध विहारका प्रमुख भिक्षु कोण्डन्यबाट थाहा हुन आएको छ ।

निष्ठु सुन्मंगल महास्थिविरको अनुभवित्ति भूमिति बुद्धपूजा

२० फागुन २०५७, काठमाडौं-

बुद्ध विहार, भृकुटीमण्डपका संस्थापक श्रद्धेय दिवंगत

भिक्षु सुमंगल, महास्थिविरको निधन भएको दुईवर्षीय पुण्यतिथिका दिन बुद्ध विहार भृकुटीमण्डपमा बुद्धपूजा, धर्मदेशना कार्य सम्पन्न भयो । उक्त दिन भिक्षु अनगारिकाहरूलाई भोजन एं दानप्रदान गरिएको थियो ।

चैत्य एथापना

२०५७ फागुन १० काठमाडौं-

आज महाराजगंज निवासी श्री ज्ञानकाजी शाक्य एं सपरिवारसहित र्भई बुद्धचैत्य स्थापना गर्नुभएको छ । त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थिविरद्वारा पञ्चशील प्रदान गर्नुभई सम्पन्न गरिएको बुद्धपूजामा भिक्षुसंघद्वारा परित्राण पाठ गरी चैत्यस्थापना गरिएको उक्त बेला भिक्षु सुशीलद्वारा धर्मदेशना गर्नुभएको थियो । अन्त्यमा ज्ञानकाजी शाक्यसहित सपरिवारले दानप्रदान गरी भिक्षुसंघलाई सांघिक दान एं भोजनदान गर्नुभएको थियो ।

सहयोग एवं प्रदानप्रदान

२०५७ फागुन १३, ललितपुर-

धर्मबहादुर धाख्वा: कल्याण कोषका संस्थापक र संरक्षक धर्मबहादुर धाख्वा: ८५ वर्षमा प्रवेश हुनुभएको उपलक्ष्यमा दिवंगत श्रद्धेय भिक्षु अम्रतानन्द महास्थिविरको गुणानुस्मरण गर्नुहुँदै उहाँबाट स्थापना गरी जानुभएको आनन्दकुटी विहार गुठीको अन्तर्राष्ट्रीय अनुसन्धान केन्द्रलाई अभ मजबूत पाँडे लगेर बुद्धधर्म र बौद्ध संस्कृतिको संरक्षण र सम्बर्द्धन कार्यमा कुनै किसिमले सहयोग पुऱ्याउन सकिन्दै कि भन्ने विचारले अभियेत्रित र्भई रु. ५०,०००/- (अक्षरेपी रु. पचास हजार) दानप्रदान गरिएको छ ।

उक्त समारोहमा हिरण्यवर्ण महाविहार, तारेमासंघ, नागबहाल र नेपाल बौद्ध परियति शिक्षालाई यस वर्षको सम्मानपत्र प्रदान एं श्रद्धेय अनगारिका अगगजालीलाई पनि शासनधज धम्माचरिय उपाधि प्राप्त गर्नुभएको खुसियालीमा साधुवादपत्र प्रदान गरिएको उक्त कार्यक्रम देवरत्न धाख्वा: को सभापतित्वमा भएको थियो भने सोही समारोहमा प्रमुख अतिथि ललितपुर उपमहानगरपालिकाका मेयर बुद्धिराज वज्राचार्य, अतिथि प्रा. आशाराम शाक्य, पद्मरत्न धाख्वा:, ज्ञानबहादुर शाक्य, अमिता धाख्वा:, बुद्धघोष भन्ते, विनयरत्न

धाख्वा: भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर, रत्नबहादुर शाक्य, रञ्जना धाख्वा:, अनगारिका अग्नगारिणी आदिले आ-आफ्नो मन्तव्य प्रकट गर्नुभएको थियो भने भिक्षु महासंघका अध्यक्ष बुद्धघोष महास्थविरबाट पञ्चशील प्रदान, उत्तमरत्न धाख्वा:बाट स्वागत मन्तव्य एवं सभापतिको आसनबाट बोल्नुहुँदै देवरत्न धाख्वा:बाट धन्यवाद जापन गर्नुभएको थियो ।

बुद्धजयन्तीमनाडन मूल समितिगठन

काठमाडौं, २०५७/११/६ -

२५४५ औं बुद्धजयन्ती मनाउन संघनायक भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरको अध्यक्षतामा एक मूल समारोह समिति गठन भएको छ । बुद्धजयन्ती समारोह समितिका उपाध्यक्षहरूमा भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर, बुद्धरत्न वज्राचार्य, श्यामकृष्ण मानन्धर र नानीभाइ स्थापित रहनुभएको छ । त्यसै गरी महासचिव गौतम शाक्य, सचिव डा. अनुप श्रेष्ठाचार्य, सहसचिव संघरत्न शाक्य, कोषाध्यक्ष माणिकरत्न शाक्य र सहकोषाध्यक्षमा मणिरत्न तुलाधर हुनुहुन्छ ।

नवगठित समारोह समितिका उपसमिति पदाधिकारी संयोजकहरूमा भिक्षु कौण्डन्य (प्रचार), श्रामणेर शासनरत्न (श्रृङ्गार), लक्ष्मीदास मानन्धर (अस्थिधातु यात्रा), तुल्सीदास मानन्धर (चन्दा संकलन), रामेश्वरप्रसाद श्रेष्ठ (रक्तदान तथा चक्षुदान), संघरत्न शाक्य (पात्रो प्रकाशन) र अष्टमुनि गुभाजु (स्पारिका प्रकाशन) हुनुहुन्छ ।

त्यसै गरी, हर्षबहादुर मानन्धर (खाद्य व्यवस्थापन), श्रीमती बेटी वज्राचार्य (बौद्ध कविगोष्ठी तथा सांस्कृतिक), रत्नबहादुर वज्राचार्य (समारोह प्रबन्ध), दीर्घमान श्रेष्ठ (मञ्च श्रृङ्गार), रत्नकाजी ताप्राकार (अस्थिधातु प्रदर्शन) र आनन्दकुटी विद्यापीठका विद्यार्थीहरू (स्वयंसेवक परिचालन उपसमिति संयोजक) रहनुभएको उत्त ब.ज.स. समितिको सल्लाहकारहरूमा भिक्षु सुदर्शन महास्थविर, तीर्थनारायण मानन्धर, लोकदर्शन वज्राचार्य, प्रयागराजसि सुवाल, प्रा. सुवर्ण शाक्य तथा साहु ज्ञानज्योति कंसाकार रहनुभएको उत्त समितिमा धम्मानुशासकहरूमा भिक्षु सुबोधानन्द महास्थविर, भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर, भिक्षु अश्वघोष महास्थविर, भिक्षु जाणपुणिक महास्थविर, गुरु छेचुकुस्यो लामा एवं पं. बद्रीरत्न वज्राचार्य रहनुभएको कुरा समितिद्वारा वितरित प्रेस विज्ञप्तिमा उल्लेख छ ।

कौँक्रेविहारको उत्थनन् गरिने

२०५७ फागुन १६, काठमाडौं-

मध्यपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको सदरमुकाम सुर्खेतमा रहेको कौँक्रेविहारको पुरातात्त्विक अन्वेषण गर्न भरनावशेषको उत्थनन् हुने भएको छ ।

सुर्खेतको लाटीकोइली गाविस क्षेत्रमा पर्ने विहारको उत्थनन् कार्यको लागि पुरातत्त्व विभागका पुरातत्त्व अधिकृत उद्धव आचार्यको नेतृत्वमा उत्थनन् टोली गत साता त्यसतर्फ प्रस्थान गरेको जनाइएको छ ।

इ.स. ११५० तिर तिब्बतको खारी प्रदेशबाट आएका जावेश्वरले कर्णाली प्रदेशको सिंजा उपत्यकालाई राजधानी बनाएर खस राज्य स्थापना गरेका थिए । सोझौ शताव्दीको अन्त्यमा बाइसे राज्यमा विभाजित खस मल्लकालीन कर्णालीबासीहरू सबै बौद्ध धर्माबिलम्बी थिए ।

त्यतिबेला ककुच्छन्द बुद्धको नाउँमा स्थापित कौँक्रेविहारलाई पछि हिन्दुकरण गरिएको प्रत्यक्ष प्रमाण उत्त स्थानमा गाडीएका विशुल र पूजा संस्करबाट पनि बुझन सकिन्छ । भिक्षु सुदर्शन महास्थविर बताउनुहुन्छ ।

पुरातत्त्व विभागका अधिकृत उद्धव आचार्यले कौँक्रेविहारको उत्थनन् गर्नुपूर्व नै हुनुभएको मनगढन्ने देवता शिवको प्रतीक फेला परिसकेको भनिनुले षड्यन्त्रको गन्ध आएको बताउनुभयो ।

भिक्षु सुदर्शन महास्थविर पञ्चदेगलको नाउँमा बनाइएको ककुच्छन्द विहार भारतमा अवस्थित बोधगयाको प्रतिकृति भएको दाबी गर्नुहुन्छ । भगवान् गौतमबुद्धले २६ वटा वर्षावास बिताएको प्राचीन बौद्धस्थल भारतको श्रावस्ती सुर्खेत कर्णालीबाट नदीको किनारैकिनार पुग्न सहज हुने बताइन्छ । त्यसैकारण पनि कर्णालीका खसहरू बौद्ध धर्माबिलम्बी नै थिए, भिक्षु सुदर्शन महास्थविर बताउनुहुन्छ ।

खस राज्यका तत्कालीन राजा ऋषु मल्ल (चल्ल) ले भारतको बोधगया र लुम्बिनीसम्म धार्मिक भ्रमण गरेको कुरा त्यहाँ उल्लेखित लिपिबाट पनि प्राप्तिन्द्र भन्नुहुँदै कौँक्रेविहारलाई शिव रहेको ठाउँ भनेर अपव्याख्या गर्नु शोभा भगवतीलाई स्वाहा भगवती, पचलीलाई पञ्चलिङ्गेश्वर महादेव भनिएको जस्तै हो, अर्का बौद्ध विद्वान् आशाराम शाक्य बताउनुहुन्छ ।

प्रवचन सम्पन्न

२०५७ फागुन १३ काठमाडौं-

धर्मकीर्ति अध्ययन गोष्ठीद्वारा सञ्चालित प्रत्येक 'शनिवासरीय प्रवचन कार्यक्रम' को शिलशिलामा फागुन १३ गते का दिन आनन्दकुटी विहारवासी शिष्य धर्ममूर्तेबाट बुद्धधर्ममा कर्मको सिद्धान्त विषयक प्रवचन दिनुभएको छ । उक्त कार्यक्रमको सञ्चालन गोष्ठीका अध्यक्ष, सचिव र अन्य सदस्यहरूका साथै धर्मप्रेमी साथीहरूको सहभागितामा हुने गर्दछ ।

बौद्ध प्रथाज्ञाण धिविद

२०५७/११/१५ धादिङ-

धादिङ जिल्ला, चैनपुर गाविसको ८ नं बडाको हुलाक भञ्ज्याडमा अवस्थित निर्माणाधीन दृष्टिसुवर्ण नामक महाविहारको प्रांगणमा गत फालगुण १३, १४ र १५ गते हिमालय बुद्धिष्ट एजुकेसन फाउण्डेशनको सहयोगमा ३ दिने बौद्ध प्रशिक्षण शिविर सफलतापूर्वक सुसम्पन्न भयो ।

फालगुण १३ गते सो बडाको जेठ पुरुष द५ वर्षीय श्री टंकलाल शाक्यले बुद्धको फोटोमा श्रद्धावै फूल चढाई दीप प्रज्ज्वलन गरी शिविरको उद्घाटन गर्नुभएको थियो । त्यस कार्यक्रममा बडाअध्यक्ष श्री पूर्णमान शाक्यले स्वागत मन्त्रव्य दिनुभएको थियो भने शिविरको प्रमुख प्रशिक्षक श्री हर्षमुनि शाक्यले बौद्ध प्रशिक्षण शिविरको महत्त्वमाथि प्रक्षेपणार्थीहरूको थियो ।

श्री हर्षमुनि शाक्यले बुद्धकालीन समाज, काठमाडौं उपत्यकामा बुद्धधर्म र शाक्यवंशको इतिहास सम्बन्धमा कक्षा लिनुभएको थियो । स्वयम्भू ज्ञानमाला भजन खल: र युवा बौद्ध समूहका अध्यक्ष श्री शान्तरत्न शाक्यले बुद्धधर्म, पञ्चशीलको महत्त्व र त्रिरत्न वन्दनामाथि प्रकाश पार्नुभएको थियो । दि शाक्य फाउण्डेशन, नेपालका अध्यक्ष श्री देवकाजी शाक्यले चतुआर्य सत्य, र आर्याष्टाङ्गिक मार्ग, धम्पद र बुद्धधर्मको प्रचारप्रसारमा शाक्यहरूको योगदानबारे कक्षा लिनुभएको थियो । शिविरको दोस्रो दिनमा श्री शान्तरत्न शाक्यले विहारमा बुद्धपूजाको साथै ज्ञानमाला भजनको पनि सञ्चालन गर्नुभएको थियो । ७५ जना प्रशिक्षार्थीहरूको सहभागिता भएको उक्त शिविरको अन्तिम दिनमा आयोजना

भएको समापन कार्यक्रममा बडाअध्यक्ष पूर्णमान शाक्यले सहभागीहरू र प्रशिक्षकहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो । उक्त अवसरमा श्री हर्षमुनि शाक्यले भविष्यमा पनि यस्ता शिविरलाई निरन्तरता दिनुपर्ने कुरामा जोड दिनुभएको थियो । अन्त्यमा बौद्ध प्रचलनअनुसार पुण्यानुमोदनपछि कार्यक्रमको विसर्जन भएको थियो ।

बुद्धमूर्ति भृत्याइने कार्यपति प्रधान त्रिद्वारा घोषित

२०५७ फागुन १९, ललितपुर-

यहाँको गाबहालस्थित रत्नाकर महाविहारमा त्रिपिटक अन्तर्गत सूत्रपिटकको दोस्रो निकाय ग्रन्थ 'मजिभम निकाय' नेपाली संस्करण विमोचन गर्ने क्रममा प्रधानमन्त्री श्री शिरिजाप्रसाद कोइरालाले अफगानिस्तानमा रहेका ऐतिहासिक एवं पुरातात्विक दृष्टिले महत्त्वपूर्ण बुद्धका प्रख्यात मूर्ति ध्वस्त गर्न त्यहाँका तालिवान शासकहरूले दिएको आदेशप्रति आपत्ति जनाउदै खेद प्रकट गर्नुभएको छ । सोही सिलसिलामा उहाँले भन्नुभयो, "तालिवानी शासकहरूको त्यो निर्णय र आदेशप्रति विश्वभारिका राष्ट्रहरूले विरोध गरिरहेका छन् । प्रधानमन्त्रीको हैसियतले म पनि त्यस कार्यप्रति खेद प्रकट गर्दछु ।"

उक्त निर्णयप्रति सम्पूर्ण नेपालीहरूले विरोध गर्नुपर्ने कुरामा जोड दिई भन्नुभयो, "अफगानिस्तानमा रहेका बुद्धमूर्तिहरू नष्ट गरेकोमा त्यसको विरोध गर्दै जापान, थाइल्यान्ड, श्रीलंकासहित विभिन्न देशहरूमा जुलुस प्रदर्शन गरिएको छ । नेपालमा मात्र किन त्यस्तो जुलुस ननिकाल्ने ?"

उक्त बेला विमोचित पुस्तकको सन्दर्भमा भन्नुभयो, "नेपाली जनजीवनमा बौद्ध दर्शन र संस्कृतिले गाथ्यीर प्रभाव परेको छ । यस प्रभावलाई सैद्धान्तिक र वैदिक रूपमा बतियो टेबा पुन्याउन बौद्ध दर्शनसँग सम्बन्धित पुस्तकहरू नेपाली भाषालगायत अन्य राष्ट्रिय भाषाहरूमा समेत अनुवाद हुनु अत्यावश्यक र महत्त्वपूर्ण भएको कुरा बताउनुहोस्त यसतर्फ विद्वान् दुण्डबहादुर वज्राचार्यले 'मजिभम निकाय' नेपालीमा अनुवाद गर्नुभई आम नेपाली जनतासामू प्रस्तुत गर्नाले बौद्ध दर्शन र संस्कृतिको अध्ययनका निमित्त सुगम तुल्याइदिनुभएको छ ।"

प्रधानमन्त्री कोइरालाले भन्नुभयो, "नेपालका राष्ट्रिय विभूति भगवान् गौतम बुद्ध आज संसारकै लागी शान्ति र अहिसाको प्रेरणाको स्रोत रहनुभएको कारणले बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीलाई अन्तर्राष्ट्रिय तीर्थस्थलको रूपमा विकास गर्ने दृढ़ता प्रकट गर्नुभयो ।

सोही समारोहमा श्रीलंकाली राजदूत पामेला जे दीन, म्यानमारका राजदूत उ तेन गुइन र थाई राजदूत पावा थेन वानाचिन्दाले बुद्धमूर्ति नष्ट गर्ने अफगानी शासकहरूको निर्णयबाट आफूहरू दुखित भएको कुराको साथै विमोचित पुस्तकबारे जनजीवनमा त्यसको उपायेताबारे चर्चा गर्नुभएको थियो भने अनुवादक डुण्डबहादुर वजाचार्यले भन्नुभयो, "बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय" भन्ने भावनाबाट आफू प्रभावित भई बौद्ध ग्रन्थहरूको अनुवाद गर्न थालेको र यसबाट सम्पूर्ण नेपालीहरूलाई बुद्ध विषयक शिक्षा हासिल गर्न सहयोग हुने कुरा व्यक्त गर्नुभएको थियो ।

विद्योध प्रदर्शन गरिने

विश्वकै सबैभन्दा ठूलो बुद्धमूर्तिलाई तालिवान शासकहरूले विश्वभरबाट निन्दा हुँदाहुँदै पनि, भत्काउने कार्य थालिएबाट आज सम्पूर्ण मानव समुदाय पीडित र चिन्तित भएका छन् । वामियान प्रान्तमा रहेका उक्त बुद्धमूर्ति २००० वर्ष पुरानो रहेको कुरा ज्ञात भएको छ । सोही कुकृत्यलाई धर्मोदयसभाले निन्दा गरेको छ । सभाले एउटा विज्ञप्ति प्रकाशित गर्दै संयुक्त राष्ट्रसंघले समेत विश्वशान्तिका नायक गौतम बुद्धको जन्मदिनमा संसारभर सार्वजनिक बिदा दिई बुद्धको उपदेश प्रचारप्रसार भइरहेको बेला तालिवान सरकारले गरेको उक्त निर्णयको भत्सना गरेको छ ।

त्यसै वजाचार्य संरक्षण गुठीले एउटा प्रेस विज्ञप्तिमा भनिएको छ, "मानव सभ्यता र संस्कृतिको चिन्हसमेत मेटिएर जाने त्यस्तो कार्य नगर्न आह्वान गरेको छ । उक्त मूर्ति अफगानिस्तानको मात्र सम्पदा नभई सम्पूर्ण मानव जगतकै संयुक्त सम्पत्ति हो भन्दै तालिवान सरकार अहंकारी नभइकन उक्त कार्य अविलम्ब रोक्न माग गरेको छ । यसै वजाचार्य समन्वय परिषदले र युवा बौद्ध समूहले पनि अलग-अलग विज्ञप्ति प्रकाशित गरी उक्त विशाल बुद्धमूर्ति नबिरान अपिल गरेको छ भने गत शुक्रबार घण्टाघरको जामे

मस्तिजदसामू बौद्ध धर्माबलम्बीहरूले नवाज पढन आउने मुसलमानहरूसामु सो बुद्धमूर्ति बचाउन अपिल गर्दै प्लेकार्ड देखाउने कार्य गरेको छ भने तालिवानीहरूको कूरतापूर्ण निर्णयको विरोधमा सम्पूर्ण बौद्ध संघसंस्थाहरू एकत्र पारी विरोध प्रदर्शन गर्न थालिएको र पम्प्लेट टाँस्ने, नेपालस्थित पाकिस्तानी राजदूतावासमा ज्ञापनपत्र दिने, विहार-विहारमा कोणसभा गर्ने आदि तत्कालै थाल्ने कुरा धर्मोदयसभाका अध्यक्ष लोकदर्शन वजाचार्यले बताउनुभएकांगे छ भने ने.वि.सं.ले २२ गतेका दिन अपराह्न १ बजे मौन जुलुस प्रदर्शन गर्ने निर्णय गरेको छ र तामाङ विद्यार्थी घेदुले पनि तालिवानीहरूको निर्णयप्रति घोर भत्सना गरेको छ ।

नेपालभाषा—

न्हूकथं ज्याः जंकु

१९२१ दिन लागा १, यल-

हिरण्यवर्ण महाविहार

तारेमाम संघया पुलाम्ह अध्यक्ष
श्री तीर्थराज शाक्यया
भीमरथारोहणया लसताय
वसपोलया परिवारपछे तारेमाम
संघया पुनर्गठित कार्यकारिणी
समितिया पदाधिकारी एवं सदस्य

१९ मह व मानार्थ सदस्य ७ मह तीर्थराज शाक्य

सहित जम्मा २६ मह महानुभावपि तथा स्वयम्भू ज्ञानमाला
भजन खलःयात थःगु निवास इखाउँ निमन्त्रणायाना: लसकुस
यानाबिज्यात । नापनाप तारेमाम संघ व स्वयम्भू ज्ञानमाला
भजन खलकं ज्ञानमाला भजन यासे वसपोल तीर्थराज शाक्ययात
नायः शान्तरत्न शाक्यं खातागा: क्वखोयेका: भित्तुना देखायेगुया
लिसें न्वकु पन्नाकाजी शाक्यं ज्ञानमाला लोगो अंकित वहःया
फ्रेम भित्तुना तथा स्वयम्भू उपहार देखायाः शुभकामना व्यक्त
यानाबिज्यात ।

नगदेशय मिखा दान याःपिंत सुभाय् पौ

थिमि— भगवान् बुद्ध्या २५४५ क्वःगु आयु संस्कार
परित्याग दिवसया पुनित संस्मरण् नगदेश बुद्ध विहारया
धम्महलय् नगदेश बौद्ध समूह व ल्यायम्ह पुचः नगदेशया

मंका: गवसालय् मदयेधुकाः थः गु मिखादान याइपि॑ १७५ म्ह दातातय॑ भू पाहाँ लम्बिनी विकास कोपया पुलाम्ह उपाध्यक्ष श्रद्धेय भिक्षु अश्वघोष व भित्रराष्ट्र थाइल्यान्डया महामहिम राजदूत पाउथेप वानाचिन्दापाखे सुभाय् पौलः ल्हानाविज्यात ।

भिक्षु अश्वघोष महास्थविरपाखे पञ्चशील प्रदान यानाविज्यासे॑ न्ह्याकूगु ज्याइवलय् नगदेश बौद्ध समूहया सचिव कृष्णकुमार प्रजापति॑ लसकुस न्वचु बियादीगु खः ।

उगु समारोहय् नेपाल आँखा बैक, तिलगंगा आँखा केन्द्र्या प्रतिनिधि॑ शंखनारायण त्वायना, मध्यपुर थिमि वडा नं. ४ या वडा अध्यक्ष कैलाशभक्त प्रधानांग, श्रद्धेय भिक्षुणी डा. अनोजा गुरुमां, थाइल्यान्डया महामहिम राजदूत पाउथेप वानाचिन्दापिसं नं न्ववानादीगु खः ।

धर्माथुली चैत्य स्वन

धर्माथू— बौद्धधर्मया अनुयायीपिनिगु जनश्रमदानं देयकूगु धर्माथूया चैत्य स्वास्थ्य राज्यमन्त्री तीर्थराम डंगोल, भूपूमन्त्री राजेन्द्र श्रेष्ठ ज्ञानमाला भजन खलःया नायः शान्तरत्न शाक्य व धर्माथू गाविसया नायः उद्घव तिमिल्सनापिन्सं मंकारूपं छ्यू मुँज्याया दथुइ वंगु शनिवाः उलेज्या यानादिल ।

खलःया नायः शान्तरत्न शाक्यया सभापतित्वय् न्त्याःगु उगु सभाय् मूपाहाँ राज्यमन्त्री तीर्थराम डंगोल, भूपू मन्त्री राजेन्द्र श्रेष्ठ, ज्ञानमाला, सल्लाहकार सर्वज्ञरत्न तुलाधर गाविसया नायः उद्घव तिमिल्सना, ज्यापू महागुथि, नेपा:या केन्द्रीय नायः विपेन्द्र महर्जनपिन्सं बुद्धधर्मया विषयस थःथःगु नुगः खँ प्वङ्कादिल । खलःया दुःः पूर्णकाजी ज्यापू न्ह्याकादीगु व रामलाल श्रेष्ठ लसकुस न्वचु व्यूगु उगु मुँज्याय् बुद्धपूजा, भजन हालेज्या व भिक्षु अश्वघोष महास्थविरपाखे धर्मदेशना नं वियाविज्याःगु खः । धर्माथूया तजिलजि पासा खलःपाखे पाहापिन्त खादागा क्वखायेका: हनेज्या नं या:गु खः ।

समाजसेवी दयावीर सिंह मन्त

११२१ सिल्लाथ्व १२, धैँ— नेपा:या समाजसेवा क्षेत्रया शिखर पुरुष दयावीरसिंह कंसाकार वंगु मंगलवाः गुइदैय बैशय् मन्त ।

वयक्तःयात ७७ दैय् न्हापांगु जंकव, द३ दैय् निकवःगु जंकव व द९ दैय् स्वकवःगु जंकव यायेधुकूगु खः ।

दयावीरसिंह कंसाकार नेपालभाषाया नं साहित्यकार खः । मदुम्ह दयावीरसिंहयात वयक्तःया काय् हितकरवीरसिंह कंसाकारं मि तयादीगु खः । नेपालय् दकलय् न्हापां हि दान यानादीम्ह मदुम्ह कंसाकारयात बौद्ध परम्परा कथं भिक्षुसंघपाखे महापरित्राण पाठ याका: थी थी संघसंस्थाया प्रतिनिधिपि॑, समाजसेवीपि॑ व आपालं जनतां मदुम्ह वयक्तःया शब्दायात्र व्वतिका: गु खःसा अन्तय् कर्णदिपय् वयक्तःया अन्तिम दाहसंस्कार या:गु खः ।

वयक्तः २०५२ साल पुस २९ गते आकाभाकां निलातक बेहोस जुइवं छ्यैँ हे उपचार यानावयाच्वंगु खः । वयक्तःया न्ह्यलुवाय् २००४ सालय् परोपकार संस्था चाःगु खः गुगु संस्थां थौतक नं मदिक्क परोपकारी ज्या यानावयाच्वंगु हे दनि । अथे हे २०१६ सालय् श्री ५ इन्द्र राज्यलक्ष्मीदेवी प्रसूति गृह व २०१९ सालय् परोपकार अनाथालय तथा परोपकार विद्यालय पलिस्था नं वयक्तःया हे न्ह्यलुवाय् जूगु खः ।

मदुम्ह कंसाकारयात प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइराला, पुलाम्ह पूर्वप्रधानमन्त्री शेरबहादुर देउवा, एमालेया महासचिव माधवकुमार नेपाल, पद्मरत्न तुलाधर, स्वास्थ्य राज्यमन्त्री तीर्थराम डंगोल नापं थीथी मनूतयूसं स्वां द्यछानाः श्रद्धाभ्यलि अर्पण या:गु खः ।

धर्म देशना

११२१ सिल्लागा: पञ्चमि, यल- यल लायकूस्थित विश्व मैत्री विहारय् श्रीलंकाय् अध्ययन याना: न्यहाँ विज्या:म्ह भिक्षु पञ्चा विमलं पञ्चशील प्रदान यानाविज्यासे, चित्त एकाग्रायाना: श्रवण याःसा स्मृति क्वातुसे च्वनीगु खँ ध्वाथुइका: अकुशलकर्म यायेत मछालेमा:, र्यायेमा: धैगु धर्मदेशना यानाविज्यात ।

मयजु दिलशोभा शाक्यं बुद्ध्या शरणय् वने धैगु मूर्तिस जाकि होलाः, सिन्हः तिका: पूजा यायेगु मखसे ध्यानभावनां अनित्य, दुःख, अनात्म थुइका: धर्म यायेमा:गु खँ ध्वाथुइकाविज्यात ।

लोकबहादुर शाक्यं न्ह्याकाविज्या:गु उगु ज्याइवलय् बुद्धिबहादुर महर्जनं सुभाय् देव्यानादीगु खः ।

35
35

25

अनिच्छावत संखारा उप्पादवय धम्मिनो
उपजिभक्त्वा निरुजभन्ति तेसं उप समोसुख ।

जन्म :
१९६८ वैशाख २२

दिवंगत :
२०५७ माघ २३

समाजसेवी दिवंगत दयावीरसिंह कंसाकार

नेपालका अति विशिष्ट स्तरका समाजसेवी, प्रथम रक्तदाता, परोपकार संस्थाका संस्थापक
तथा प्रजातन्त्रका लागि समर्पित, बौद्ध धर्ममा अग्रणी सेवक तथा अन्य समाजसेवाका
शिखर पुरुष दयावीरसिंह कंसाकारज्यु दिवंगत हुनुभएकोमा उहाँप्रति
हार्दिक श्रद्धाङ्गलि अर्पण गर्दै उहाँलाई निर्वाण हेतु प्राप्त होस्
भनी कामना गर्दछौं ।

आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू
फोन : २७१४२०

आनन्दकुटी विहार गुठी
आनन्दकुटी दायकसभा परिवार

अनिच्छावत संखारा उप्पादवय धम्मिनो
उपजिभक्त्वा निरुजभन्ति तेसं उप समोसुख ।

श्रद्धेय अनगारिका सुशीला गुरुमां यही २०५७ फागुन ९ गते राति दिवंगत
हुनुभएकोले सम्पूर्ण बौद्धजगत् स्तब्ध हुन गएको छ । उहाँको निधनबाट
दुःखित वर्गप्रति धैर्य धारण गर्न सक्ने शक्ति संचारित होस्
भन्ने कामना गर्दै दिवंगत हुनुभएकी उहाँलाई निर्वाण
हेतु प्राप्त होस् भनी प्रार्थना गर्दछौं ।

आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू
फोन : २७१४२०

आनन्दकुटी विहार गुठी
आनन्दकुटी दायकसभा परिवार

जातक कथा (वर्णनिकम अनुसार)

क्र.सं.	जातक कथा	जा. अं.	भाग तथा		२२३.	तपोधम्म	५८	४१०
१९०.	चुल्लपदुम	१९३	दु. २७९		२२४.	तिरीटबच्छ	२५९	तृ. ४१
१९१.	चुल्लपलोभन	२६३	तृ. ५३		२२५.	तिलमुष्टि	२५२	तृ. ६
१९२.	चुल्लबोधि	४४३	च. २२१		२२६.	तिपल्लत्यमिग	१६	२५६
१९३.	चुल्लसुक	४३०	च. १५४		२२७.	तुण्डल	३८८	तृ. ४३८
१९४.	चुल्लसुतसोम	५२५	प. २६०		२२८.	तेलपत्त	९६	५५६
१९५.	चुल्लसेष्ठि	४	१९४		२२९.	तेलोवाद	२४६	दु. ४५२
१९६.	चुल्लहंस	५३३	प. ४१५		२३०.	तेसकुण	५२१	प. १९५
१९७.	चुलजनक	५२	३९४		२३१.	थुस	३३८	तृ. २८६
१९८.	चेतिय	४२२	च. ११४		२३२.	दकरक्खस	५१७	प. १६२
१९९.	छद्मन्त	५१४	प. १२५		२३३.	दहम	३२२	तृ. २४२
२००.	छवक	३०९	तृ. १९७		२३४.	दहर	३०४	तृ. १८५
२०१.	जनसघ	४६८	च. ३७५		२३५.	दधिवाहन	१८६	दु. २६२
२०२.	जम्बुक	३३५	तृ. २७७		२३६.	दम्भिपुष्प	४००	तृ. ४८०
२०३.	जम्बुखादक	२९४	तृ. १५८		२३७.	दरीमुख	३७८	तृ. २९७
२०४.	जयद्विस	५१३	प. १०९		२३८.	दलहधम्म	४०९	च. ४४
२०५.	जरुदकपान	२५६	तृ. २३		२३९.	दसण्णक	४०१	च. १
२०६.	जवनहंस	४७६	च. ४१२		२४०.	दसब्राहण	४९५	च. ५६९
२०७.	जवसकुण	३०८	तृ. १९५		२४१.	दसरथ	४८१	च. ३२५
२०८.	जागर	४१४	च. ६३		२४२.	दीधिति	३७१	तृ. ३७२
२०९.	जुण्ह	४५६	च. २९६		२४३.	दीपि	४२६	च. १३८
२१०.	ज्ञानसोधन	१३४	दु. ८५		२४४.	दुतियपलासी	२३०	दु. ४०१
२११.	तक्क	६३	४२९		२४५.	दुहद	१८०	दु. २४०
२१२.	तक्कारिय	४२१	च. ४४५		२४६.	दहार	१७२	दु. २१७
२१३.	तक्कल	४४६	च. २४३		२४७.	दुव्वच	११६	दु. २९
२१४.	तच्चसार	३६८	तृ. ३६५		२४८.	दुव्वभियमङ्कट	१७४	दु. २२३
२१५.	तच्छसुकर	४९२	च. ५४९		२४९.	दुव्वलकह	१०५	दु. ७
२१६.	तण्डुलनालि	५	२०६		२५०.	दुम्मेथ	५०	३८८
२१७.	तितिर	३७	३३०		२५१.	दुम्मेध	१२२	दु. ४८
२१८.	तितिर	२(११७)	दु. ३१		२५२.	दुराजन	६४	४३३
२१९.	तितिर	३१९	तृ. २३१		२५३.	दूत	२६०	तृ. ४४
२२०.	तितिर	४३८	च. ११७		२५४.	दूत	४७८	च. ४२५
२२१.	तित्य	२५	२८४		२५५.	देवतापञ्च	३५०	तृ. ३१५
२२२.	तिन्दुक	१७७	दु. २३०		२५६.	देवधम्म	६	२१०
					२५७.	धजविहेठ	३९१	तृ. ४५३